

Z 6323

~~131 Kłafu 2~~

Zapisan. 1835.

III

Li

Z 89. c

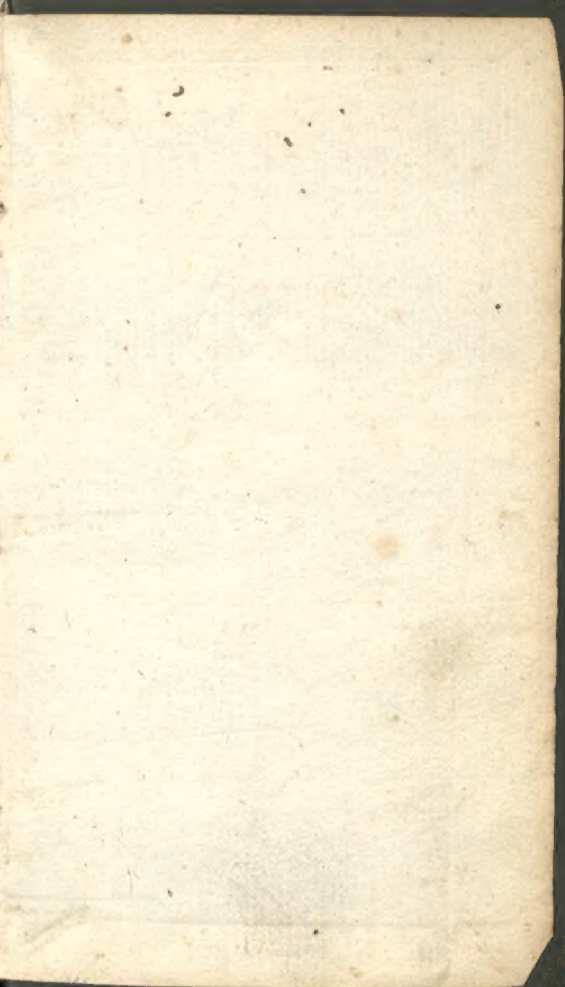
BIBLIOTEKA

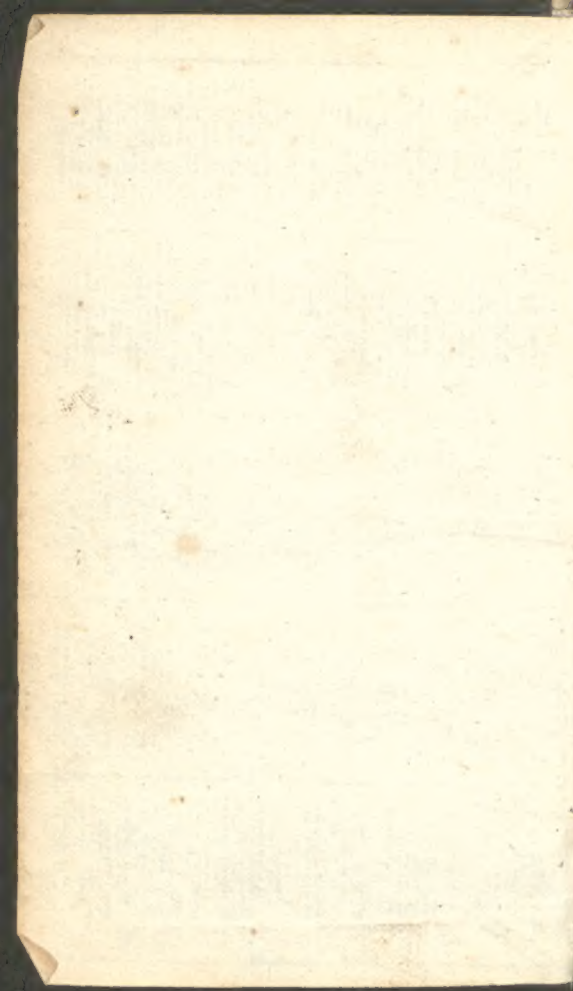
Zakł. Nar. im. Ossolińskich

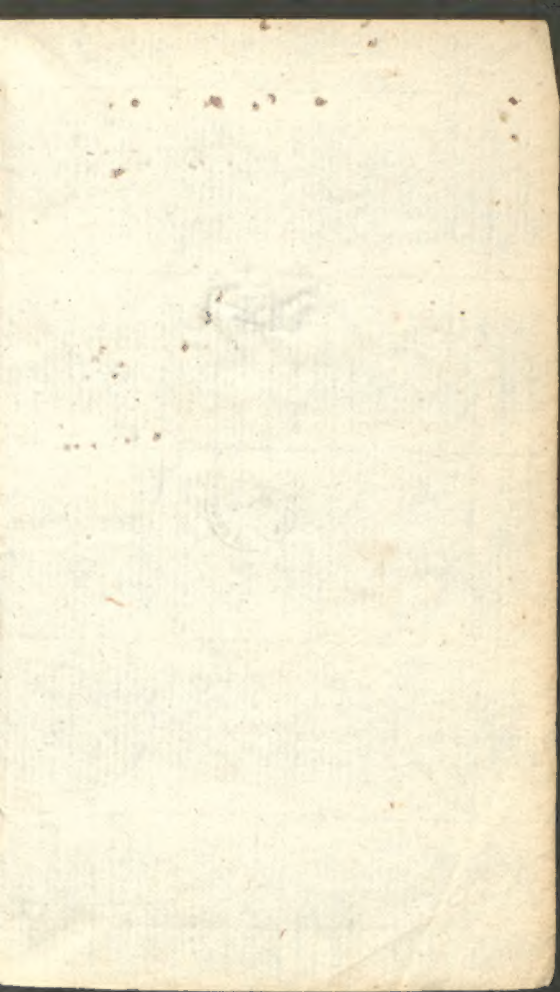
XVII

4527

14

DE BELLO
TARTARICO
Historia:
In qua,

*Quo maior Tartari
hac nostra aetate
Sincigni Imperium
inuasit, ac fere
totum occupavit,
narratur: eorumque
mores breuiter
describuntur.
Cum Figuris Aeneis
Aut. et R. P. Martino
Martino S. I. etc.*

AMSTELODAMI,
Apud Iohannem Ianssonium
Juniorem. 1655.

9.687

DE BELLO
TARTARICO
HISTORIA

*Catalogo Librorum
Jannis de Witte
V.C. A.R. 1773*

XV - 4527 - H

AUGUSTISSIMO

*Potentissimoque*J O A N N I
CASIMIRO,POLONIÆ AC SUECIÆ
R E G I.

OGITANTI mi-
hi tot, tantaque
Augustæ Familix
MAJESTATIS VE-
STRÆ in Societatem no-
stram, maximeque Poloni-
cam, collata beneficia, ani-
mumque semper benevo-
lentissimum, nemo alius
præter ipsam occurrit, qui
hancce meam de Bello
Tartarico scriptiunculam
potiori jure sibi vindicare
possit. MAJESTATI VE-
STRÆ cum Cosaccis ac
A 2 Tar-

Tartaris Europæ vicinioribus bellum est, non unâ jam nunc de iis reportatâ victoriâ inclytum. Produco alios, non multum & moribus & corporis atque animi habitu abhorrentes, uti nec finibus admodum diffitos ab iis, qui ad Septentrionem magis vergunt (ut mihi ex multis fit verosimile;) tametsi ingenti terrarum spatio distent, quâ ad Austrum spectant, moribusque ac totâ regiminis formâ Borealibus illis nonnihil cultiores; ut plusculum mitioris ingenii ex cælo ac solo mitiore hausisse videantur: Illi à MAJESTATE VESTRA victi; hi apud Sinas victores sunt. Sisto hos, ut & ipsos

fos vincat victores, non ar-
 mis, sed beneficiis ac mu-
 neribus; quibus devincti
 primùm, mox etiam victi
 illorum animi, suave ju-
 gum Fidei ac Religionis
 Christianæ, aliquando tan-
 dem è Cimmeriis illiste-
 nebris eruti, agnoscant at-
 que amplexentur. Hoc
 MAJESTATIS VESTRÆ
 auxilio, hac ope Expeditio
 Sacra, quam ex Sinâ in
 Tartariam instituere cogi-
 tamus, promovebitur sua-
 viter; & nomini ejus tantò
 major accrescet gloria,
 quantò nobilius est anima-
 rum salutem procurare,
 quàm Regna & Imperia
 subjugare. Regium enim
 hoc iter est, hac itur ad
 Cælum viâ, beneficiâ in

miseros mortales , ac de
 omnibus optimè merendi,
 quoad facultas suppetit,
 promptissimâ voluntate.
 Deus Opt. Max. MAJES-
 TATEM VESTRAM
 cum totâ Augustâ Fami-
 liâ suâ quàm diutissimè Ec-
 clesiæ & Regno incolumem
 servet. Ita demissis-
 simis votis cum totâ Socie-
 tate nostrâ precatur

MAIESTATI VESTRÆ

Æternùm devotus

Martinus Martinus.

7

LECTORI SALUTEM.

Solent, Candide Lector, qui peregrinis lustratis regionibus revertuntur in patriam, conveniri magno studio, & questionibus penè obrui à variis circumstantibus, eventus itinerum, ignotarum terrarum situm & naturam, gentium mores, ceteraque id genus discere avidè cupientibus. Id ipsum ego, ultimo ex Oriente delatus in Europam, quotidie experior, dum variis in urbibus, per quas transeo, variis omnis generis homines accurrunt, quisq. Sinesis Regni præsens sit status, cupidè omnes exquirunt. Sed cum illud probè intelligam, res
A 4   tam

tam variis tumultuario sermone exponere, perquam difficile; solis committere auribus, ad memoriam posterorum perum utile esse; advertat quæ ad hæc, ut maximè velim omnibus, paucis tamen tanto è numero mei me copiam facere posse: constitui, usitato exemplo, quæ de Imperio illo Incolisque, cùm ex Sinensium Annualium diligenti volutatione, tum ex convictu & conversatione cum variis, decem per annos ibidem commoratus assequi potui, ea vulgata typis omnibus facere communia, & quod sermone non possum, scriptis unumquemque meis convenire.

*Eo consilio, cùm anno
M.DC.LI. Superiorum me-
orum*

AD LECTOREM. 9

orum designatione destinatus
Romam essem, adolescentis
apud Sinas Religionis nego-
tiis tractandis Procurator,
collecta jam pridem à me
hunc in usum Sinensis Histo-
riæ pervetusta exemplaria,
deductosque incredibili dili-
gentiâ ab ipso Noëmi diluvio
Fastos, mecum comportavi.
Tabulas etiam Geographicas,
& Imperii universi, & Pro-
vinciarum singularum, quas
adhibitis Sinicis mappis, in-
spectâque variis in peregri-
nationibus regione prope to-
ta, quâ potui accuratione de-
lineavi. Ita enim existima-
bam Europæis facturum me
longe gratius, si, non quæ tel-
lus ista fert, aut pretio aut
novitate exteris cara, sed
quantum est, vastissimum il-

IO PRÆFATIO

Iud Regnum spectandum offerrem, Provinciarum extensionem limitesque, urbium situs ac intervalla, montes, silvas, lacus, flumina; verbo, totam Sinam sub unum quasi aspectum ponerem: tum vero, à quibus, quove tempore hæc Regna incolæ capta, quibus subiecta Imperatoribus, agitata bellis, legibus sacrisque constituta sint, repetito altius exordio, ex accuratissimis, summaque fide conscriptis Gentis illius monumentis, edocerem. Liberanda etiam mihi occurrebat R. P. Nicolai Trigantii, viri plane Apostolici, obligata fides; quam ille (cum anno hujus sæculi decimo quinto ex Oriente in Europam redux, Romæ notum jam omnibus de Sinis librum

In Præ-
fat. libr.

AD LECTOREM. II

brum vulgabat) Lectori dederat, atque Annales Sineses, à quatuor fere annorum millibus, per continuos sæculorum gradus deductos, redigendos à se in compendium, evulgandosque addixerat.

Hos ergo promissos Annales ego primum Philippinis in Insulis, dum navigii opportunitatem per aliquot menses exspecto, ordinare aggressus sum. Deinde ab Hollandis captus, delatus in Iavam (novam Bataviam dicunt) nactus ibidem Hollandicam classem, solvi cum eâ in Europam, die prima mensis Februarii anno M. DC. LIII. Et superato Bonæ Spei Promontorio, circumnavigatisque Insulis Britannicis, qua parte Americam respiciunt, inter

A 6   Sco-

Scoriam demum & Islandiam Berghas Norvegiæ appuli die xxxi. Augusti ejusdem anni. Inde mox Hamburgum, atque in Hollandiam, uti & Antverpiam Bruxellamque deveni: unde & hæc in lucem dedi.

Ceterum in superiore illa septem mensium continua navigatione (tantum enim semel ad Africum Bonæ Spei Promontorium per dies viginti fecimus exscursionem) inquieto illo usus otio, circumstrepente non undarum tantum, sed vectorum tumultu, utut loci temporisque ratio ferebat, prædictos Annales ad calcem propè perduxì. Ad hæc, nonum Orientis Atlantem, distinctas Provinciarum Tabulas Geographicas,
quas

torum aviditati aliquid quo
 se interim pascat, offeram)
 breviorē hanc Tartarici
 Belli narrationem præmitto,
 quæ veluti facem præferat
 secuturæ Historiæ, funestam
 illam quidem, luctuosamque
 Sinis; ex qua ipsa tamen,
 ille qui adversa lætis temperat,
 fortiterque & suaviter
 omnia disponit, novum Fidei
 nostræ splendorem accendit;
 ut veluti ventis flamma, ita
 hoc belli turbine agitata Re-
 ligio, majorem clarioremque
 diffundat lucem; quæ jam
 non Sinas tantum, sed ipsos
 Tartaros, in umbra mortis
 sedentes irradiet. Iam tum
 enim cum è Sinis ego disce-
 derem, ex iis non pauci, in-
 terque hos è Regia familia
 vir

AD LECTOREM. 15

vir Princeps, collustrati ab eo qui illuminat omnem Ioan. i.
hominem venientem in hunc mundum, discussa idololatriæ caligine, è tenebris vere Tartareis emergere, & salutaribus undis abluti, illum agnovère, qui lucis æternæ candor est, CHRISTVM IESVM. Faciat Pater luminum, qui Solem suum his Populis oriri fecit, ut illa novæ lucis felix aurora procedat, & crescat usque ad perfectum diem.

Te porro, mi Lector, illud rogo, ut si quando incultum sermonis asperitatem & barbariem in hoc Opusculo deprehenderis, Barbaricum Bellum te legere memineris; & ab eo quidem scriptum,
qui

qui omnem Latini sermonis elegantiam (si quæ tamen ea umquam fuit) peregrinæ lingue addiscendæ primum studio, usu deinde, penitus oblitterarit; cuique faciendis magis, quam scribendis pro divina gloria arduis rebus per annos plures occupato, rudis incultique styli vitium facile, uti spero, condonabis.

Ceterum cum in toto passim Historiæ sequentis contextu frequens incidat mentio præcipuarum Imperii Sini-
ci Provinciarum & Urbium, quæ à variis exercitibus expugnata, propugnata, occupata, aut vastata sunt, à Septentrione ad Austrum, & ab Occasu ad Ortum,

Ortum , aut contra : ne forte in terris & nominibus apud Europæos parum notis , Lector benevolus ad plurima , velut errabundus aut hæsitans , subsisteret ; opportunum mihi visum est, brevem hujusmodi Provinciarum & Urbium catalogum præmittere, cum Tabula Geographica itinerum duce ; non accurata illa quidem, sed ab ipsis tamen Sinarum Philosophis delineata , & quæ ad præsens negotium sufficere videatur.

Accuratiores autem ejusdem Imperii mapas. Universales , & Particulares , cum exactissima Provinciarum , & Urbium singularum , rerumque in illis contentarum

rum descriptione ; Longitudinum item ac Latitudinum gradibus , & ceteris omnibus quæ ad Astronomicæ , Geographicæ Naturalem & Humanam Historiam pertinent, Atlanti meo Sinico reservandas esse, prudens quilibet facile animadvertet ; ne debitam ampliori Operi gratiam ostentatione præmatura subtrahamus.

DE BELLO

TARTARICO

HISTORIA;

S. W.

*In quâ, quò pacto Tartari hac
nostra aetate Sinicum Impe-
rium invaserint, ac fere totum
occuparint, narratur; eorum-
que mores breviter descri-
buntur.*

TARTARI (antiquis-
sima in Asia gens, Tartari,
antiqui Si-
narum ho-
mines.
& multarum gentium

principium, jam à quatuor
millibus annorum Sinico Im-
perio inimica) sæpe acris bel-
la cum Sinis gesserunt, &
quamvis aliquoties victi fue-
rint, sæpius tamen victores ex-
titerunt. Tartaros autem voco Tartari,
qui.
gentem illam, quæ ad partes
Septentrionales sita est, ultra
famosum murum Sinarum, ab
Occasu in Ortum extensum,
quo,

quo, per trecenta & plura miliaria Germanica continuata quasi serie extructo, excludebatur, ne Sinicum Imperium invaderet. ~~Quem~~ hanc Sinæ ipsi, jam ab antiquis temporibus ob litteræ R. defectum Tara vocant. Ea veterem Tartariam tum Orientalem hæcenus Europæis ignotam, tum Occidentalem incolit; ubi Samahania, Tanyu, Niuche, Nilhan & similia gentis Regna, à minore Tartaria & Regno Cascar nimirum ad mare usque Orientale supra Iaponiam; ubi per fretum Anian ab Americæ Quevira separantur, si tamen hoc fretum est, & non continens. Non est autem animus, omnia eorum bella cum Sinis habita hoc loco describere; sed illa tantum quæ postremis his annis nobis præsentibus peracta sunt; reliqua in Epitome mea Sinicarum Histori-

storiarum reperientur. Ut autem ordine procedamus, unde, & quo modo hæc orta sint, paulo altius petendum est.

Sciendum ergo, Tartaros Tartari etiam olim Sinas occuparunt. veteris Tartariæ occidentaliores (de quibus Marcus Paulus Venetus, & Aytonius) postquam totam fere Asiam in suam potestatem redegerint, Sinis etiam bellum intulisse (quorum regionem Oatayum & Magin Marcus Paulus Venetus, & Aytonius vocant;) idque ante magni Tamerlani Tamerlanus Sinas non occupavit. tempora, qui numquam Sinas occupavit, ut perperam quidam scripserunt. Floruit enim ille postquam jam Tartari è Sina ejecti fuissent, nimirum circa annum Domini M. cccc. vi. quo tempore Taiçungus, secundus Taimingæ Familiæ Imperator, pacifice toti Sinæ imperabat, nimirum Provinciis omnibus, quæ intra murum

rum magnum clauduntur : Sinicum autem bellum cum Tartaris, quod Venetus tangit, (ut ex Sinica patet Historia ac Chronologia) anno à Christo nato M. CC. VI. inceptum fuit, & ipsos LXXIII. annos perduravit. His exactis annis tandem victores omnino Tartari, totum potentissimum Imperium, extincta Sunga Imperiali familia, occuparunt, anno nimirum M. CC. LXXVIII. & ita pacifice satis rexerunt annis LXX. nova stabilita familia, quam Iuenam vocabant; ex qua, continua successione, novem omnino fuere in Sinis Tartari Imperatores. Venetus autem nondum omnino confecto bello Sinico, cum Tartaris Sinas ingressus est anno M. CC. LXXV. ut patet ex illius scriptis.

*Tartari in
Sina Im-
peratores.*

Interea Sinicis deliciis fracti, Sinicos induerunt mores,
&

& paulatim fortitudinem Tartaricam dediscentes, nimia debilitati pace, Sinæ evaserunt.

In eos itaque vilissimus quidam homuncio, Chu dictus, insurrexit; erat is Idolorum sacrificulorum famulus. Hic gentis Sinæ sortem miseratus, & regnandi ambitione tactus, primo latronis egit personam; cui, cum natura generosus, audax, manu ingenioque promptus esset, nec animus, nec artes, nec focii, nec fortuna defuerunt, quibus paulatim excre- scens, ingentes congregavit exercitus. Relictis ergo montibus & latronis persona, jam Dux factus, aperto Marte Tartaros aggredi est ausus, ac multis confectis bellis, egregias de illis reportavit victorias. Demum ex toto Imperio Sinico eos omnino ejecit, & totū Imperium victoriarum præmium habuit, an. Do. M. CCC. LXVIII.

*Vilis ac
infima sor-
tis homo
Tartaros &
Sina ejecit.*

Hic

*Origo Tai-
minga Fa-
milie apud
Sinas.*

Hic Taimingam familiam Imperialem instituit, & primus illius Imperator, Hungius dici voluit, quod magnum Belligerum sonat.

*Nanking.
regia Urbis.*

Facillime ergo tamquam patriæ Servator ab omnibus Provinciis fuit agnitus, eumque tamquam Sinam civem suum, summi æque ac infimi amplexati sunt. Sinica enim gens non magis exteros odio prosequitur ac vilipendit, quam suos amat ac æstimat. Quare in maxima Nanking urbe, ad Kiang maximi fluminis ripam (quod Sinæ ob magnitudinem & aquarum molem Filium maris vocant) Regiam sedem posuit; & brevissime stabilitis Imperii rebus, de suis Sinis securus, non contentus Tartarorum ex Sina ejectione, in ipsam irruit Tartariam, & victoriam prosequitur; variis cladibus eos afficit, terramque fœdissime vastat:

*Tartari
victi ac
tributarii.*

vastat: demum ad tantas angustias Tartaros Orientales redigit, ut depositis armis, promisso tributo, pacem petere coacti sint. Hoc præcipue Niuche Tartari fecerunt, ad quorum terras Tartarorum pars ex Sinis profligata confugerat. Hi ergo quotannis per vicinas Leaotung terras, Sinas ingrediebantur, ad commercia tamquam subditi vel amici admitti; bellum autem non cogitabant, ferè ad egestatem redacti. Adferebant autem Ginfem, radicem illam à Sinis ad eò æstimatam; animalium pelles omnis generis, Castorum, Vulpium, Martium ac Zibellinas pretiosissimas; demum & equorum crines, ex quibus Sinenfes reticula sua conficiunt; quibus & mares capillos stringunt capitis, hoc ornamenti genere stolidè læti. Paulatim autem Tartari illi in septem

*Tartaria
merces.*

Hordas sive Dynastias creverunt; & demum inter se bel-
lantes, in Regnum unum eva-
ferunt, circa annum Domini
M. DC. Niuche Regnum voca-
runt.

*Sinicus
Imperator
sine in sa-
mnia no-
ta Tar-
taris dona-
dat.*

Occidentalioribus autem
Tartaris Tanyu Regni, pace
initâ tributum vel dona Impe-
rator Sinicus quotannis trans-
mittebat, ut ab armis quiesce-
rent. Nec indecorum sibi hoc
credunt Sinæ, ut bellum aver-
tant, quod ex Philosophorum
suorum doctrina damnant ma-
ximè, & solum suscipiendum,
cum reliqua omnia ad quie-
tem & conservationem Pro-
vinciarum desunt.

*Præsidium
ingens ad
muri custo-
diam con-
tra Tartar-
os.*

Interea meticulosi Sinæ, &
antiquis suarum divitiarum
hostibus parum fidentes, num-
quam murum illum magnum
absque ingenti præsidio relin-
quebant, decies centena mili-
tū millia seu millionem (ut vo-
cant)

cant) ad illius custodiam continuo alentes, qua longe ab Ortu in Occasum extenditur.

Imperium itaque Sinicum sic stabilitum ac firmatum, sub Taiminga Familia constanti pace ac quiete fruebatur, fere per ducentos quinquaginta annos. *In Sinis multorum annorum continue pax.*

Eo autem tempore quo Tartarorum septem Dynastæ inter se pugnabant, felicissimus Vanlieus Imperator, ex Taiminga Familia decimustertius, toti Imperio jura dabat. Hic Imperium sumsit anno à partu Virginis M. D. LXXIII, & usque ad M. DC. XX. perbelle rexit, magna tum prudentiæ tum æquitatis ac justitiæ fama.

Interea vero Niuche Regni Tartari ita excreverant ex quo in unum coaluerant Regnum, ut Sinis indies magis magisque formidabiles essent: quæ *Tartarorum multiplicatio Sinis formidabilis.*

re de illis in officio continendis & vastandis Sinici Præfe- *Sina de Tartaris vastandis cogitant.*

cti secreta inter se consilia habuerunt. Tanta est autem penes Sinicos Præfectos auctoritas ac potestas, ut quamvis tamquam Regis sui mancipia ad illius nutum vivant ; tamen in commisso sibi munere ob bonum publicum peragendo, tamquam absolutissimi domini agant, nisi vel ab Imperatore, vel à majoribus forte impediuntur Præfectis : atque ideo à Lusitanis Præfecti illi nuncupati fuere *Mandarini*, quia *mandare* ipsis ita proprium est, ac si supremâ quadam potestate præditi videantur. Inter ea prætermisso nomine Mandarinorum, Præfectos eos nuncupabo.

Prima belli Tartarici causa.

Primo itaque Præfecti Tartaros mercatores male in Leaotung Provincia, quæ Niuche Regno confinis est, excipiunt, ac bonis subinde privant: mox, cum Rex Niuche Regni, filiam

liam suam alteri Tartaro Regi *Secunda*
 in uxorem dare vellet, poli- *causa.*
 ticus rationibus Status adducti,
 hoc ipsum impediunt: demum
 Niuche Regem, nihil sibi ab *Tertia*
 amicis metuentem, fraude ca- *causa. Pri-*
 piunt, ac perfide occidunt. *ma in*
 Hujus vero filius, has ulturus *Sinas Tar-*
 injurias, collecta valida mili- *tarorum*
 tum manu, repente murum ma- *irruptio.*
 gnum superat, per frigore con-
 cretum fluvium copias indu-
 cens, & eodem impetu ingen-
 tem Urbem Caiyven, alii Tu-
 xun dicunt, Tartariæ vicinissi-
 mam invadit ac capit anno
 M. DC. XVI.

Ex hac Urbe per Indum ido-
 lorum sacrificulum (Lama vo-
 cant) ad Imperatorem Sini-
 cum epistolam mittit, Tarta-
 rico exaratam charactere, sed
 non barbara continentem: in
 ea verbis plane humilioribus,
 ac submissione plenis, Im-
 peratorem admonebat, se

*Protestatio
Tartarorum
contra
Sinias.*

*Sinicornum
quorumdam
Præfectorum
superbia
Tartari-
cum bel-
lum accen-
dit.*

*Barbarum
ac supersti-
tiosum
Tartari
Regis vo-
lum.*

quidem ob acceptas à Sinicis
Præfectis injurias, bellum mo-
visse ; Urbem tamen redditu-
rum , ac arma omnino depofi-
turum, si audiretur, & illata per
injuriā damna sarcirentur.
Accepta hac epistola, Vanlieus
Imperator, licet alioquin mag-
na polleret prudentia, ac in-
signi esset in rebus agendis ex-
perientia præditus , in hoc ta-
men negotio jam senex minus
provide egisse visus est. Nam
minoris rem ducens quam ut
in Aula regia tractaretur, sum-
mis Præfectis causam commi-
sit. Hi vero pro consueta su-
perbia, nec responso Tartari-
cum Regem, tamquam Barba-
rum, dignati, quod inveniretur
qui apud suum Imperatorem
de injuria expostularet, indi-
gnabantur.

Tartarus Rex spretum se
videns, nec responso de justis-
sima re quam petebat digna-
tum,

tum, ira in rabiem versa, ut patri suo parentaret, ducenta Sinarum millia se occisurum vovet, more gentis. Tartari enim cum nobiliores moriuntur, simul famulos aliquos, mulieres, equos, arcus ac sagittas in rogum injiciunt, ut mortuo etiam post mortem servitia sint; quamvis modo, occupato Sini-
co Imperio, barbarum hunc morem reliquerint, ab ipsis Sini-
nis correcti. Mox etiam ultro-
cia arma circumfert, & cum
quingenta equitum milli-
bus Leatung Provinciæ Lea-
oyang metropolim infesto pe-
tit agmine, ac obsidione cingit.

Urbem ingens militum nume-
rus custodiebat, qui ut pluri-
mum sclopetis armati erant : *Leaoyang
metropolis
obsidetur
ac capitur.*

Tartari autem solo acinace, ar-
cu ac sagittis, iisque admodum
præstantibus incredibili dex-
teritate utuntur. Cum autem
sclopetariorum pilas quam

*Stratage-
ma contra
sclopetæ.*

maximè formidarent, ignotum illis armorum genus stratagemate eluserunt. Militibus enim antesignanis crassum asserem pro scuto dedit Rex Tartarus, quo tecti ac constipati equites, ligneum parietem conficiebant; hos sequebantur qui scallas ad mœnia scandenda portabant; ultimum agmen fortissimi occupabant equites. Ita ex quatuor partibus Urbem aggressus est: primas sclopetariorum pilas asserum muro excepit; tunc velocissime undique scallæ applicatæ sunt, mœnia superata, ac demum Urbs occupata. Ea autem fuit Tartarorum velocitas (qua insignes sunt, cuique præcipuas roboris partes tribuunt) ut Sinis spatiū non dederint ad denuo oneranda sclopetæ. Nec parum Sinis obfuit sclopetariæ artis imperitia; unde repentino malo attoniti, qua data porta fugerunt:

runt : sed à velocissimis Tartarorum equitibus occupati plurimi occisi sunt. Hac ob-
 tenta urbe non diu cunctatus *Varia Ci-
 vitates oc-
 cupantur.*
 Rex Tartarus, eodem impetu alias minoris nominis in suam redegit potestatem; inter quas etiam nobilissimam Quangning occupavit. Inde progressus quam celerrimè, Leaotung Provincia superata, in vicinam Peking penetravit. Sed cum à regia urbe septem tantum aut circiter distaret leucis, ultra, ne intercluderetur, progredi timuit, quod undique Sinarum ingentes confluerent exercitus. Tantus autem regionis, per quam Tartari vagabantur, incolas ac milites invalerat pavor, ut maxima ex parte mœnibus vacuis relictis aufugerent. Tartarus enim *Tartari ca-
 pia, urbes
 ut traheret.*
 resistentes urbes ac civitates non modo diripiebat, sed igne ac ferro omnino vastabat; illas

B 5

vero,

vero, à quibus sine vi admittebatur, spoliata dumtaxat urbe, ac incolis salvis relictis, mitius tractabat. Ita quamplurimis collectis divitiis victor ad Leaotung metropolim reversus, novis incenibus eam cinxit ac munivit, antiquis dirutis, ea infauſta eſſe ab ariolis edoctus.

*Tartarus
Rex, Sina-
rum Impe-
ratorem ſe
vocat.*

Hic demum ſe Sinarum Imperatorem vocari juſſit: & quamvis nihil ex Sinico Imperio occuparet præter ultimam illam Orientalem appendicem in Leaotung Provincia; tamen jam ſpe totum Imperium devorarat. Dictus eſt ergo Sinico nomine Thienmingus, anno regni ſui tertio, qui fuit à Chriſto Domino M. DC. XVIII.

Eodem anno, Imperator Vanlieus, rogatus à quibuſdam ut Patres Societatis JESU, Chriſtianæ fidei propagatores, Regno expelleret; poſtquam ſæpius abnuiſſet (nam Chriſtianæ

nam

nam rem ac Patres amore prosequabatur) tandem importunitate maximi cujusdam Præfecti, Xinkio dicti, victus (qui capitalis Christianæ Religionis hostis pridem fuerat) decretum fecit, ut Patres, qui Christianam rem in Sinis procurabant, ejicerentur omnes. Per varias Provincias Patres sparsi erant; unde aliqui occulte à Christianis Præfectis servati sunt, reliqui caveis clausi, Macaum sunt ablegati; quo in itinere incredibilia die noctuque in summis angustiis illis perpassi sunt; aliqui etiam crudeliter à Præfectis verberibus cæsi, non sine gaudio, quod digni habiti essent pro nomine IESU aliquid pati. Ad hæc Vanlieus Christianam Religionem suis interdixit. Hac occasione Sinenfes, qui ex idolorum silvis ad Domini pascua accesserant, pulcherrima suæ Fidei ac con-

*Ob perfec-
tionem in
Christianos
motam
Deus Sina
punit.*

stantiæ dedere exempla: cujus
persecutionis narratio proli-
xior etsi alterius est loci, per-
stringenda hic tamen fuit, ut
Divinam Providentiam admi-
remur, quæ tunc acre bellum
Sinis movit, quando rem pa-
cemque Christianam perturba-
bant. Eo certe anno effectum
est, ut Tartari radices illas in
Sinico Imperio figerent, ex
quibus tantum postea creve-
runt, ut Taimingam Familiam
extirparint, ac Sinicum ferè to-
tum occuparint Imperium,
quando aliqui inter Sinas Chri-
stianam rem radicitus extirpa-
tum ibant. Sed crevit, uti solet,
persecutione Fides eam in ma-
gnitudinem, quâ hodie lætatur
Ecclesia; & suum Sinæ Impe-
rium, nisi rebus illorum affluctis
succurrat Deus penè amiserut.

Interea tamen Sinenses de
expellendo hoste solliciti, per
Præfectos totâ Sinâ delectum
habent.

habent. Sexcenta selectorum militum millia conscribunt: Rex etiam Coreæ (quæ oblonga peninsula est inter Sinam & Iaponiam) duodecim millia Sinico Imperatori in auxilium mittit. Cum hoc ergo potentissimo exercitu circa Martii initium M. D. C. X I X. in Tartaros movent. Tartari audacter obviam procedunt: aperto, & diu dubio Marte pugnatum: tandem Sinarum exercitus fusus, & quinquaginta millia cæsa, & præcipui exercitus Duces. Tartari, ut solent, velocissime victoriam prosequuntur: duas eodem die civitates diripiunt ac comburunt, igne ferroque vastantes omnia. Post hæc, prædantes ad ipsa usque Peking Regiæ mœnia penetrant; urbis tamen expugnationem tentare non ausi, in quâ infinita erat tormentorum copia, & ad octoginta mili-

*Tartari in pugna vi-
ctores.*

*In Regia
Peking pa-
vor ac
confusio.*

militum millia præsidium. **Fa-**
tentur Sinæ, tantum pavoris ac
confusionis Regiam invasisse,
ut jam de deferenda Regia
Imperator cogitaret, ac Au-
strialiores petere Provincias
decerneret: quod re ipsa fecis-
set, nisi Præfectorum aliqui
obstitissent, suggerentes illi,
hanc fugam animos Tartaris
addituram, & omnino totum
turbaturam Imperium; nihil
enim aliud esse fugere, quam
terras inimicis cedere. Faten-
tur præterea, quod si Tartari
impressionem fecissent, urbem
omnino occupaturos fuisse. Ve-
rum hi potius prædæ ubique
inhiant. Longe enim late-
que diffusi, urbes, civitates, ac
oppida obvia diripuerunt, &
ubique ingentem Sinarum vim
crudelissime nactarunt; ac de-
mum reliquis locis omnibus
relictis sine præsidio, in ulti-
mam Leaotung partem regres-
si

*At ductis
prædis re-
vertuntur
Tartari.*

si sunt , spoliis onustissimi.

Post hæc anno M. D. C. X X. ^{Moritur Vanliens.}
 moritur Imperator Vanliens:
 succedit eodem anno filius
 Taichangus ; qui , dum contra ^{Succedit Taichangus;}
 Tartaros novas colligit vires, ^{sed cito moritur.}
 nondum absoluto quarto Im- ^{Fligitur Thienkius.}
 perii mense , & ipse moritur.
 Succedit Thienkius ; qui ubi
 Imperium assumpsit, destinato
 ad Coreæ Regem Legato , a-
 ctisque de misso ad avum sub-
 sidio gratiis consolatur eum de
 suorum clade in Sinico servi-
 tio accepta ; magnificentissima
 ac Sinico Monarcha digna mu-
 nera mittit , ea mente ut mayo-
 ra extorqueret auxilia. Coreani <sup>Coreani Sini-
 nis fortiores.</sup>
 enim, ut situ loci, ita fortitudi-
 ne bellica ad Japones acce-
 dunt proximè.

Ut porro solidius imminen- ^{Nova contra Tartaros praeparationes.}
 ti malo obviam iret , ex toto
 Imperio nova accersit auxilia:
 ita ingentes exercitus in Lea-
 tung transmisit , Tartaris in
 reli-

*Thiencin
portus com-
modissi-
mus.*

reliquas Provincias ulterio-
rem ingressum prohibiturus;
quibus ut facilius provideret,
annonam & reliqua submitten-
do, in Thiencin quoque portu
ingentem navium classem præ-
paravit. Thiencin autem statio
est, ad quam qua mari, qua flu-
minibus, ex totâ Sinâ facilè
naves penetrant, ac congregan-
tur incredibili sæpe numero.
His igitur compendio itine-
ris mari omnia facile submit-
tebat. Leaotung enim Pro-
vincia tota ferè mari alluitur,
& maritimo itinere duorum
tantum dierum à Thiencin
emporio distat; cum terra in
multo longiorem se tractum
exporrigat.

*Amazon
Sina fortis-
sima.*

Inter Duces auxilia addu-
centes, mulier fuit, quam verè
Amazonem Sinensem vel Pen-
thesileam alteram vocabimus.
Illa ex Suchuen, Provinciâ
fatis remotâ, cum tribus mil-
libus

libus adfuit, viriles non modo animos, sed & vestes induta, imo & titulos assumens qui in virum non feminam convenirent. Hæc non rara contra Tartaros dedit fortitudinis exempla; & postea quam plurima contra rebelles, qui in Sinicum insurrexerant Imperatorem. Venerat autem filioli loco, quem bello ætate non patrem domi reliquerat in proprio Regno. In montibus enim Suchuen Provinciæ Regnum quoddam est Sinis non subiectum, sed juris sui: solum quippe honoris causâ titulum Regium ab Imperatore accipit Sinico; de reliquo Montani soli suo obediunt Regi, ac tributa solvunt: ac fortitudine bellicâ ceteris totius Imperii militibus longe præstant.

Hac usi occasione, Christiani Doctores (Doctorem autem summa isthic æstima-
tio

*Primum Christi-
anorum
inventum.*

tio atque auctoritas est) præfertim Paulus & Michaël, Imperatori persuaserunt, ut à Lusitanis majora nonnulla tormenta pretiosque eorum libratores deponcat. Erat Christianorum Præfectorum mens, eâdem occasione Patres ac rem Christianam apud Sinas restituere. Placuit res Imperatori: Patres, qui hætenus occultè rem Divinam procurabant, adesse jubentur; novi non pauci admissi cum Lusitanis militibus sunt: ita res Christiana, consensu Imperatoris, ad hæc usque tempora, fremente dæmone ac Christianæ Religionis inimicis, perbellè processit, continuoque augetur. Ac Deus quidem Imperatoris in rem Christianam amorem liberalissimè remuneratus est. Antequam enim Lusitanica advenirent subsidia, & Tartari omnino ex Leaotung ejecti sunt,

*Tartari
omnino eji-
cuntur.*

sunt, & incolæ nimiam Tartari Regis crudelitatem detestantes, advenientibus Sinis ultro porta saperuere, in præsidia me sic insurgentes, ut ipsam etiam metropolim Leaoyang recuraparint. Nam Rex Tartarus, aliis bellis in Tartaria occupatus, subvenire in tempore non potuit. Ita partim res Imperii respirarunt, partim Tartari repressi sunt.

Ceterum quamvis instabilis fortuna Sinis lætiores ostenderet vultum, quieta tamen, more suo, non fuit. Nam Rex Tartarus, confectis in Tartaria rebus, iterum in Leaotung irrupit, ac præmissis sexaginta equitum millibus imperavit, ut metropolim Leaoyang obsidione cingerent; se deinceps priorem exercitum cum majoribus copiis subsecuturum. Quadraginta horarum spatio munitissima urbs iterum in Tar-

*Iterum
Tartari
bellum mo-
vent.*

*Leaoyang
urbs iterum
obsidetur ac
capitur.*

Tartarorum pervenit potestatem, quibus tanta contentione utrimque pugnatum est, ut ex Sirico præsidio triginta millia desiderarentur. Nec Tartaris incruenta victoria fuit: magnam enim & quantam vix antea stragem acceperunt, viginti millibus suorum desideratis: imo urbem non recuperassent, nisi à Sinico Præfecto, ingentibus sponsonibus corrupto, porta, ut Sinæ loquuntur, aperta fuisset. Ut ut fuerit, Tartari urbem receperunt: Prorex dolore victus suspendio vitam abruptit: Visitator Regius vivus in hostium venit potestatem; numquam tamen Tartaris honorem aut nomen Regium dare voluit, indignum ducens, Barbaro se submittere. Ea constantia ab ipsis hostibus laudata, libertatem obtinuit. Verum qui ab hoste vita donatus est, illo longe crudelior, eam laqueo sibi

*Proditor
Sina.*

sibi ipse ademit, quod sciret,
more gentis, apud Sinicum Im-
per. mortis se esse reum, quia
infeliciter pugnarat. Occupata
in hunc modum urbe, Tartari
civibus edicto publico signifi-
carunt, neminem se occisuros,
si more Tartarico capillos ra-
derent, ac vestes Tartaricas in-
duerent. Tartari enim (ut ex
occasione nonnullos eorum
describam mores) capillos non
alunt; caput continuo radunt;
barbam etiam totam eradicant,
oblongis relictis mystacibus; in
occipite modicos sinunt excre-
scere capillos, quos pulchre
contextunt, & ab humero quasi
caudam contemptim demit-
tunt. biretum capiti æquale ro-
tundum gerunt, at humile; hoc
pretiosæ pellis fascia per circu-
itum ambit, ad duorum vel tri-
um digitorum latitudinem (ea
plerumque castoris vel zibelli-
narum est;) hæc pellis aures,
fron-

*Edictum
Tartaro-
rum.*

*Tartaro-
rum vestis
ac mores.*

frontem ac tempora à frigore defendit : quantum vero bireti supra pellis fasciam eminet , tantumdem rubra byssus undique sparsa tegit , vel nigri aut purpurei equorum crines , quos pulcherrimè tingunt : gestamen planè commodum nec inconcinnum. Vestes illis sunt oblongæ , ad talos usque demissæ , sed strictis manicis (non latis , ut Sinarum sunt) & parum ab Hungaricis aut Polonicis differunt : manicæ in equinæ ungulæ figuram desinunt : cingulo se stringunt , ex quo à lateribus utrimque strophiola pendent , ad faciei manuumque munditiem : cultellus etiam ad usus pendet , & marsupia duo , in quibus tabacum aut similia servant. Sinistro latere ex eodem cingulo acinacem ita suspendunt , ut acumen præcedat , manubrium à tergo elevatur ; unde etiam à ter-

à tergo dextera manu extrahunt cum pugnant, quod una manu fit absque vaginæ contactu. Calceis vix utuntur; ocreas sine calcaribus adhibent, ex curato equino corio, aut serico panno factas; soleas sæpe ad trium digitorum altitudinem pulchrè æquales extollunt: stapedes equitando adhibent; epippia nostris humiliora sunt, & latiora. Ceterum satis pulchrâ faciei ac corporis constitutione sunt, albo colore; latam plerumque ut Sing faciem habent, nasum non omnes æque sinum, neque oculos tam parvos: parum loquaces, & quasi cogitabundi equitant: mores eorum reliqui, nostris Bosphori Tartaris non absimiles, sed minus barbari. Exteris mirè gaudent: morosam Sinarum gravitatem non ferunt; atque hac de causa in primo congressu humaniores apparent.

Hæc

Hæc de illorum moribus pauca. Ut vero ad urbem ab illis occupatam revertamur ; cum in ea ex aliis Provinciis quamplurimi ditissimi adessent mercatores , liberum illis discessum cum rebus suis permiserunt , jubentes ut quamprimum urbem desererent. Hi

Tartarorum perfidia.

non intellecta Tartarorum perfidia , cum divitias ac merces egressi urbe exportarent , vix tribus millibus passuum ab urbe aberant , quando à Tartaris invaduntur , & ad unum necantur ; illi spoliis ditissimi , in urbem timore plenam (nam similem Tartarorum perfidiam formidabant) regressi sunt.

Tartari quiescent.

Verum, quia Tartaris magno stetit prædictæ urbis expugnatione, suorum clade deterriti, ultra progredi non sunt ausi : nam in reliquis urbibus similia timebant. Sciebant enim omnibus optimè provisum à Sincis

cis

cis fuisse Præfectis. Imperator enim Thienkius non modo antiqua loca bene munierat, verum multas in difficili-
bus aditu locis munitiones ex-
truxerat; quas inter Xanghai maxima ac nobilissima erat in Insula Cu, ubi ingentem mi-
litum numerum disposuit, quibus Tartaris transitum pro-
hibebat. Sed maxime Tar-
taros inhibuit fortissimus Dux Maovenlungus; qui ingenti
classe Insulam Coreæ vicinam occupaverat in faucibus Yalo
fluminis. Hic Tartaros à tergo infestavit quammaxime, ad-
eoque sæpiissime in variis veli-
tationibus fudit: unde totam Tartarorum in se curam con-
verterat. Erat Maovenlungus ex Quangtung Provincia, ubi ex Lusitanorum commercio multa rei militaris rudimenta didicerat: quamplurima etiam tormenta quæ naufraga Hol-

*Regis Si-
navisio for-
tissimus.*

*Nova Me-
tropolis in
Leaotung.*

landorum navis in littore de-
posuerat, consecutus, eorum
non nullis mœnia Ningyven-
sium instruxit. Hanc enim ur-
bem Sinarum Imperator loco
Leaoyang Metropolis titulo
donaverat, in quâ novus Pro-
rex, ac Regius habitabat Vifi-
tator, cum exercitus robore.

Quievêre itaque Tartari ad
annum usque M. D C. x x v. quo
demum cum maximis copiis
Ningyven novam metropolim
aggressi sunt, postquam mag-
nis promissis Maovenlungi fi-
dem tentassent. Ut ad suas eum
partes allicerent, dimidium Si-
nici Imperii promittunt, si ad
illud occupandum cum dele-
ctâ suorum manu se adfuturum
sponderet: at ille non minus
fortis quam fidus, spretis Tar-
tarorum promissis, Ningyven
urbi per suos auxilio fuit: unde
Tartari cum clade decem mil-
lium rejecti, inter quos & Re-
gis

*Fidelissi-
mus Sinus
Dux.*

*inde assi-
dentur
Tartari.*

gis filius. Quamobrem irâ frementes, per concretum mare Thaoyven Insulam invaserunt; decem millia præsidiorum ad unum occiderunt, & incolas omnes miserè trucidarunt: atque ita cladem acceptam ulti, in Tartariam redierunt, non quiescendi animo, sed vires majores congregandi. Ita rebus ad annum usque M. DC. XXVII. quo Thienkius Imperator adhuc juvenis obiit, utcumque quietis, cum eo Sinicum Imperium quodammodo corruit. Sed & Tartarus Rex, eodem anno, qui crudelissime tot occiderat homines, mortuorum numerum auxit. Thienkio in Sinico Imperio successit illius frater Zungchinus, infelicissimus Imperator ob suorum perfidiam; de quo plura infrà. A Thienmingo vero Regnum Tartaricum ad Thienzungum

Tartarorum crudelitas.

Monitur Thienkius Imperator, & Rex Tartarus.

Zungchinus in Sinis eligitur Imperator.

Thienlungus. Rex Tartarorum. humanior.

filium devenit. Hic patris gubernandi modum mutavit: Sinas melius tractare cœpit, ac humaniter excipere, salubri quidem consilio, si longior ei vita contigisset; sed & bono eventu, quia filio exemplum reliquit, comitate potius quam armis debellandi Sinas.

Militum insolentia Coreanos exasperant.

Hoc autem anno, cum insolentes Maovenlungi milites ab hostibus otium haberent, amicis Coreanis, rapinis ac aliis militaribus insolentiis negotium facessunt: vicinas terras ubi in præsidio erant, Hienkien præcipuè Provinciæ incolas ita vexarunt, ut eorum quamplurimi indignatione moti, ad Regem Tartariæ transfierunt; cui & suaserunt, ut per milites Coreano indutos habitu, Sinicum invaderent exercitum, nihil sibi ab amicis Coreanis metuentem; & suam insuper ad hoc facinus (Patriæ,

triæ, Regi, ac Sinico Imperatori perfidi) operam obtulerunt. Placuit Tartaro consilium: Pro-regem ergo cum potentissimo exercitu mittit. Hi itinera monstrantibus Coreanis, nihil tale suspicantem Sincum exercitum per agros palabundum invadunt. Ac primum quidem nondum paratum ad vim repellendam, ingenti strage afficiunt; deinde, ubi Maovenlungus Tartaros esse animadvertit, quanta potest diligentia ordines instruit, ac egregiè Tartarorum vim repellit. Pugnatur utrimque acerrimè, donec tandem Maovenlungi virtus coacta est cedere. Cum suis itaque ad naves fugit, ac Insulam repetit, relicta manu quæ Tartarorum vim sustineret, dum reliqui naves conscenderent. Tartari, quod eum omnino non debellassent, & Maovenlungus evasisset,

*Tartari in
Coream in-
troducti.*

*Maoven-
lungus in-
vaditur.*

C 3 quem

*Corea va-
statur.*

quem unicum petebant, se à Coreanis deceptos credunt; præsertim cum & cruentam habuissent victoriam. Inde irâ frementes, in ipsos perduelles irrumpunt, & ad unum necant: id quod & ipse Rex Tartarus postea damnavit. Eodem deinde impetu, confines Tartariæ borealiores quatuor Coreæ provincias depopulantur. Interea Rex Coreæ exercitum suum colligit, ut Tartaris resistat; & Maovenlungus quoque reparatis viribus Coream ingreditur, cladem à Tartaris acceptam ulturus. Pervenerant jam Victores Tartari ad fauces montium, per quos ad Regiam urbem Coreæ iter est, septem leucis ab eâ distantes: hæc Rex Coreæ cum magno occupaverat exercitu, quem Tartari animosè invadunt. Vix

*Trium ex
exercituum
pugna, ac
strages.*

prælium inierant, quando magnis itineribus Maovenlungus adest,

adeſt, & à tergo Tartaros ad-
oritur. Hi à fronte ac à tergo
clauſi, ubi nullum niſi in manu
& armis effugium vident, ſa-
lute utrimque deſperatâ diviſi,
duorum exercituum vim egre-
giè ſuſtinent. Pugnantium is
ardor fuit, cui parem Sinæ
numquam viderant. Mira di-
ctu res, ex tribus exercitibus
nullus victor fuit, deleti propè
omnes: ex Tartarico quinquā-
ginta millia deſiderata ſunt; ex
Coreano ſeptuaginta millia; ex
Sinico autem rariffimi evaſe-
runt: quod maximè in eum
Tartari, aperiendæ ſibi fugæ
irruiffent; quâ datâ, effuſè
Tartariam repetivêre. Ita eo-
rum nullus victoriam obtinuit,
aut victoriæ curſum proſequi
potuit: Coreæ tamen Rex, re-
parato utrimque exercitu, va-
cuas à Tartaris Provincias fa-
cile recepit ſuas.

Post hæc ſæpè Leaotung

C 4

Orientalis
Leaotung
pars Tarta-
ris parat.

in-

ingressi Tartari, Orientalem partem totam in suam redege-
runt potestatem; inde in aliam partem ingressi, prædas ege-
runt; pedem tamen figere num-
quam potuerunt; sæpe cladibus
attecti sunt, ac repressi. Jam e-
nim Lusitani tormentorum tra-
ctandorum periti septem adve-
nerant, qui tum per se, tum per
Sinas à se edoctos egregiam
Imperatori Sinico navarunt o-
peram; præcipuè ubi summam
belli regebat Sun Ignatius Pro-
rex, Christianis sacris initia-
tus; de cuius rebus ac exitu ali-
qua infra dicenda.

*Lusitanica
auxilia ad-
iuvit.*

*Subdolis
ac perfidis
cunctis
Duc.*

Hoc rerum statu, Imperator
Zungchinius cum ampla pote-
state, ac novis exercitibus Y-
venum Ducem misit in Leao-
tung, eique mandavit ut pa-
cem iniret cum Tartaris, si il-
lam admitterent. Jam enim
intra Sinicum Imperium la-
trones exorti, illud perdituri

ex-

excreverant, qui magis quam Tartari Imperatorem anxium habebant. Erat Yvenus subdolo ac astutissimo ingenio præditus, sermone simul & calamo eloquentissimus, qui rationibus ex militari peritia deductis, non modo Imperatorem, sed & Regiæ summos Præfectos dementarat. In eo itaque spem totam Sinæ posuerant: nec spe suâ Imperator frustratus fuisset, si nequissimus Yvenus bonum publicum ac fidem speratis divitiis prætulisset: nam à Tartaris ingentem auri vim accepit; quo corruptus, primo Maovenlungum (quem

Maovenlungus veneno occiditur.

unum Tartari timebant) fidissimum ac fortissimum, convivio exceptum, propinato veneno necavit: deinde iniquissimis conditionibus pacem cum Tartaris fecit, ad Tartarorum arbitrium, quorum opibus inhiabat. Eas conditiones, à Pa-

cificatore empto admittas, ubi Imperator vidit, indignatione motus, rescidit. Quid faciat hoc loco Yvenus? Ut Imperatorem ad eas admittendas cogeret, anno M. DC. xxx. Tartaris suadet, ut aliâ vitâ, non per regionem quam ipse cum præsidio habebat, Sinas ingrediantur; se enim nihil moturum. Tartari cognitâ illius avaritiâ, securi consilium admittunt, à tergo jam nihil metuentes, Peking Provinciam ingrediuntur; quamplurima diripiunt loca; urbes ac civitates vastant; ipsam demum Peking Regiam obsident. Jam Præfecti Imperatori suadebant, ut ea relicta Australes peteret Provincias: at ille mortem sibi potio-
 ratus, quam e Borealibus partibus fugam; ne ex Regia quidem abeundi facultatem cuiquam concessit. Interea Tartari impressionem faciunt, &
 cum

Regia Peking obsidetur.

cum clade suorum sæpius reji-
ciuntur. Advocatur etiam Y-
venus, cuius nondum innotue-
rat perfidia, ut Tartaris resistat.
Adest illico, ne videatur per-
duellis: ad ipsa usque mœnia
Regiæ accedit, cuius vastitas
magnum inter duos exercitus
intervallum erat, unde & Tar-
taricus & Sinicus videbatur
exercitus. Sed Yvenus nihil
magni agit; imo Imperatori
persuadere conatur, ut à se fa-
ctas Pacis condiciones admit-
tat. Mens una illi erat, ut quam
ditissimus domum suam redi-
ret. Nec fefellit Zungclinium
proditoris, quamvis altâ simu-
latione tecta, cupiditas. Ergo

*Perseus
Dux mira
arte capitur
ac occiden-
tur.*

nullo cum Præfecto re com-
municatâ, Yvenum invitat in
urbem ad militare consilium.
Per murum intromissus est,
nulla aperta, obtendente Im-
peratore nimiam Tartarorum
vicinitatem; revera autem, ne

illius ingrederetur exercitus.

Habebat summos Præfectos fautores aliquos ac amicos Y-
venus, à quibus cum non ad-
moneretur de infesto Impera-
toris animo, quem & ipsimet
ignorabant, satis securus ingre-
ditur. At ubi vero ad conspe-
ctum Imperatoris venit, capi-
tur illico, & brevi habitâ quæ-
stione trucidatur. Tartari cog-
nitâ illius morte, antequam
novus daretur Sinico exerci-
tû Præfectus, urbe Regia reli-
cta, circumiacentem Regio-

*Tartari Pe-
loni Pro-
vincia va-
stata, exce-
dunt.*

nem vastant, in Xantung usque
progreffi: demum spoliis o-
nusti in Leaotung regrediun-
tur. Post hæc ad annum usque

M. D C. X X X V I. varia fuit bel-
li fortuna; numquam tamen
Tartari intra Sinas pedem fi-
gere potuere, semper ejecti.

*Moritur
Tartaro-
rum Rex;
autem succē-
dit.*

Eodem anno moritur Tartarus
Rex Thienzungus, cui filius
successit Zungteus, qui, modo

Sini-

Sinicum Imperium gubernantis, pater fuit: de quo hæc sunt memoriæ tradita.

Jam antequam regnare cœ- Zungteus, novus Tatarorum Rex, comes ac prudens.
 pisset, magnam prudentiam præ se tulit Zungteus; comitem in primis ac reliquas Regias virtutes, si quis alius gentis suæ, coluit. A patre missus, adhuc puer, Sinicas indutus vestes, inter Sinas occultus vixit; mores, litteras, doctrinam ac sermonem Sinensium accuratè perdidicit. Regnum adeptus, Decessorum suorum gubernandi modum in melius mutavit; patrisque exemplum hac parte secutus feliciter superavit. Nam animadvertens suorum nimiam crudelitatem in tractandis Sinis, ne quid magni efficerent, obstitisse; ut Imperium, cui inhiabat, non minus amore quam armis subigeret, alios mores induit: advenientes Sinas quoscumque

amore & benevolentia demer-
 rebatur, captivos benè habe-
 bat, & ad obsequium suum in-
 vitabat, vel liberos dimittebat.
 Ita, crescente comitatus ejus
 famâ, quamplurimi Duces &
 Præfecti ad eum confugiebant;
 à quibus deinde adjutus, sicut
 eorum amorem sibi conciliare
 noverat, ita & Imperium ma-
 gna ex parte occupavit. Satis
 enim constat, plus sæpè in ob-
 tinendis ac firmandis Regnis
 valuisse amorem quam arma;
 & nimia in subditos sævitia
 frequenter amissum, quod ar-
 morum potentia fuerat felici-
 ter occupatum. Ubi ergo Sinis
 innotuit, se apud Tartarum
 Regem non modo asylum, sed
 & gratiam habere, plurimi, Si-
 nici Imperatoris iram fugien-
 tes, ad Tartarum se recepère.
 Est enim Sinicæ gubernationis
 inhumana illa quidem, sed in
 speciem necessaria, ob quo-
 rum-

*Comitas
 potior in oc-
 cupandis
 Regnis.*

rumdam perfidiam ac avariti-
am consuetudo, ut Duces & Barbaros
Præfecti illi morte mulcten- 5173.2716/113
tur, in quorum administratio- 27205.
nem infelicius quidpiam inci-
derit: facile enim sibi persua-
dent, illud non ex inconstantis
fortunæ vicissitudine ortum,
sed vel ex negligentia, vel per-
fidia. Si quis adverso Marte
pugnam iniit, si commissam si-
bi Provinciam perdidit, si po-
puli defectione, milites sedi-
tione tumultuantur, ea Reip-
vulnera, undecumque prove-
nerint, ad Præfectos transeunt,
quorum paucis vita relinqui-
tur. Cum itaque non rari Du-
ces aut Præfecti hinc Tartari
humanitatem, inde Imperato-
ris iram reformidarent, hanc
fugientes, illam data occasio-
ne amplectebantur.

Qua res me admonet, ut Ignatius
quid Pro-regi Ignatio, Deo ac fortissimus
Regi fidissimo non minus Dux Chri-
quam stianus, in
iuste occi-
datur.

*Ignatii
fidelitas.*

quam fortissimo Duci acciderit, exponam. Hic, tota stupente Sina, Tartarorum asylum, & suorum militum promissas vires vitæ postposuit ac fidelitati; & maluit in ingrata patria, etiam injusta ex sententia, carnici caput amputandum submittere, quam vel illam relinquere, vel minimum in Imperatorem, etiam iniqua statuentem, crimen committere. Poterat fortasse (ut milites illi suadebant sui) & Regnum occupare; sed occumbere maluit, quam infidus, vel Patriæ profugus ac proditor audire. Postquam ergo non raras habuisset victorias, & quamplurimas à Tartaris recepisset urbes, ac omnino eos jam debellandi spes adesset, accidit, ut illius milites, multo tempore solitis stipendiis carentes, per seditionem, amicam urbem invaderent ac diriperent. Sæpius Ignatius
de

de suorum militum inopia Imperatorem monuerat, & stipendia per supplices libellos petierat: sed ejus libelli in Regia à Præfectis supprimebātur, quorum avaros animos pecunia aut donis, ut reliqui solent, non emebat. Præterea cum Christianis sacris initiatus esset, ac vere pius, nihil nisi rationi ac justitiæ consentaneum in sua agebat gubernatione. Quare Ex præfectorum præcipuè in se odium accendit, qui (ut est pluribus solemne) ob accepta à litigantium parte munera, contra aliam partem favorem petebant apud Ignatium. Sed frustra erant, si à postulatis abesset justitia. Quam illi repulsam non virtuti, sed superbiæ tribuentes, seque ab Ignatio contemptos rati, cum amicis in Regia Præfectis agebant, ut stipendia differerentur, hac ratione Ignatium perdituri.

Ignatii justitia.

Ac-

Accedebat & ipforum in Regia Præfectorum invidia & indignatio, non ferentium hominem sua virtute ad illam pervenisse dignitatem, quam solis Doctõribus debitam crederent: perinde ac si doctiores etiam fortiores essent. Erat enim Ignatius secundi litteratorum gradus, & lauream Licentiati, non Doctõris, obtinuerat. Hoc rerum statu, seditione non contenti milites, ubi proximum amantissimi Ducis periculum ipforum causa infonti jam incumbens animadvertere, ut Provinciam sibi occupet, ac regnet, hortantur: imo ut debitum jam pridem tantæ virtuti Imperium invadat, persuadere conantur; operam ad omnia fidelissimam spondent; extirpandos clamant Præfectos, qui privato potius odio explendo, quam Imperatoris sui promovendo ob-

obsequio studerent. Sed Ignatius prudentibus monitis militem à majori violentia prohibet, imo obsequentem reddit & quietum, ac pro Sinico Imperatore stare jubet, cui fidem jurasset; auctores etiam præcipuos seditionis punit. Merebatur hæc Ignatii fidelitas majorem æstimationem eâ quam apud Imperatorem, vel summos in Regia Præfectos invenit. Eâ enim contemptui habitâ, submisso alio Duce ac Prorege, Ignatius in Regiam adesse jubetur. Non ignorabat se tunc temporis ad mortem peti; quod & militibus suspicari facile erat; unde irâ frementes pro illo arma sumunt; nullo pacto se Ducem suum optimum deserturos conjurant, & denovo Ignatio suadent ut ad Regiam non accedat: *Nostrium*, inquiunt, *erit te incolumem conservare; nobis vires sunt, perfidorum*

*Ignatius
maius
mori quam
regnare.
vel Tartarum
reservare.*

dorum emulationi & potentia pares. Ad hæc surdus Ignatius indignantes demulcet, urgetque ut Imperatori suo fidelem semper operam navent. Atque ita maluit ingratum patriæ solum proprio sanguine irrigare, quam inimicorum suorum sanguinem militum viribus propinare, satius ducens in patria subire immeritam necem, quam ad invitantem Tartarum confugere. Non eadem quamplurimis illius exercitus Ducibus ac militibus fides fuit. Ad Regem enim Tartarum defecere, multorum exemplum secuti, quos à Tartaro benè exceptos videbant, non vero Ignatii in fide constantiam. Horum jam aliqui Tartarorum sunt summi præfecti in Sinico Imperio; aliqui etiam Regulorum obtinuerunt dignitatem, quia fidelem illi contra Sinas operam navarunt, cuneorum instar,

instar, qui in sui generis ligna facillime penetrant.

Ceterum hoc bellum Tartaricum, quamvis Sinis hactenus magnum fecisset negotium, deinceps tamen quasi sopitum elanguit: ita ut Sinas à majoris damni metu securos redderet. Occidentalis enim Leaotung pars undequaque valide munita erat, & ingens in confiniis contra Tartaros exercitus stabat, qui insulam Cu occupans, ulteriorem ingressum intercludebat Tartaris, qui Orientalem occupabant partem. Maximum itaque periculum à perduellibus ac latronibus intra ipsum fuit Imperium; à quibus demum destructum est, ac Tartaris traditum. Potissima periculi Sinici Imperii causa Latrones. Supra jam horum motus attigi: deinceps fusius de illis agendum, ut, quo pacto Tartari Imperiū occuparint, intelligatur.

Primi perduelles insurrexerunt Latrones varii.

runt in Suchuen Provincia, quorum tam prospera fuit fortuna atque audacia, ut post direptas multas civitates, demum & Metropolim ipsam Chingtu obsiderent; de qua & actum fuisset, nisi Amazon illa Sinensis supra memorata cum suis subvenisset. Ejus igitur fortitudine inde cum clade expulsi, sed non omnino deleti montes repetivêre, novas perditorum hominum turbas congregantes. Hos secuti sunt alii in Queicheu Provincia, qui oblata in iustam sententiam in lite duorum Dynastarum, insurrexerunt, duce usi, qui causa ceciderat, Mag-nate; ac primo impetu Præfectos injustæ sententiæ auctores occiderunt, & Pro-regis exercitum fuderunt. Verum reparato mox exercitu, ab eodem superati, sed non extincti sunt.

*Latrones
reprimun-
tur, sed non
deleantur.*

*Fames La-
rones au-
get,*

Sub hæc urgente fame, quæ in-

ingens eo tempore in Boreali Sinarum parte per inauditam locustarum plagam fuit, quamplurima alia latronum capita exorta sunt, præcipuè in Xensi Provincia ac Xantung. Hi primo, numero pauci ac viribus, prædas per pagos & oppida agebant; inde montes petentes in iis latitabant; cumque tam facili negotio sine ullo labore non modo cibos, sed & divitias raperent, quamplurimi continuo aggregabantur. Huic seditioni magnum incrementum addidit Imperatoris Zungchinii insignis avaritia, *Et avaritia Imperatoris.* qui à populis tributa omnia extorquebat, perinde ut anno felici rebusque florentibus. Hi ergo cum à Præfectis reprimi cito non possent, paulatim numero ac animis aucti, in octo per varias Provincias creverunt justos exercitus. Ab his ut quisque manu audaciâque prom-

*Latrones
Duces eva-
dunt, ac ad
Imperium
aspirant.*

promptissimus habebatur, in Ducem eligitur; & mox acta jam latronis persona, armis ac divitiis fortes, jam ad ipsum aspirant Imperium. Ac primo quidem, ut quisque alteri præriperet quod ipse optabat, inter se pugnarunt: demum res eo devenit, ut duo tantum Duces præcipui superessent, qui reliquorum milites, post victorias, extinctis eorum Ducibus, ad sua sequenda vexilla ac fortunam invitarunt. Illi vero cum minime dubium expectarent supplicium, si quo casu à Sinicis Præfectis exciperentur, facile victorem sequebantur. Primus inter hos latronum Duces Licungzus dictus est, secundus Changhi-enchungus; uterque facinoribus editis & ferocia insolens; qui, ne alter ab altero tamquam æmulo deleretur, longius invicem discesserunt, fortunam

*Latronum
præcipua
capita.*

nam quisque suam secuturi.
Licungzus Boreales Xensi
Provinciae ac Honan partes
tenuit; alter Suchuen, & Hu-
quang divexabat. Verum ne
si de utroque mixtim aga-
mus confundatur narratio, Li-
cungzo priorem locum dabi-
mus: qui potissime in causa
fuit, cur Tartari Imperium
illud occupaverint; quod ip-
se jam tenebat, si moderationi
clementiam adjunxisset. Sub-
sequentur deinceps res ab al-
tero gestæ.

Anno itaque M. D. C. XLI. Latrones
Provincias
Xensi &
Honan ven-
xant.
latrones ex Provincia Xensi
(ubi quamplurimas civita-
tes ac oppida expilaverant)
ingenti numero in amœnissi-
mam Honan Provinciam ir-
rumpunt, & recta nobilissi-
mam metropolim, C'aifung
dictam, petunt ac obsident. Il-
lam ingens defendebat præ-
sidium; unde tormentorum

D curu-

curulium sæviente in eos pro-
 cella , cum clade obsidionem
 deferere coacti sunt. Inde po-
 pulabundi circumvicinas in-
 vadunt civitates ac urbes , &
 quamplurimas diripiunt. Ita
 viribus aucti , annonâ quam-
 plurimâ , ac perditis homini-
 bus congregatis , iterum me-
 tropolitanam petunt ; quam
 cum desperarent vi aut assulti-
 bus occupari posse , longa ob-
 sidione ad deditionem cogere
 statuunt , ut ditissimis opulen-
 tissimæ urbis spoliis augeren-
 tur. Urbs hæc tametsi trium
 ferè leucarum ambitum ha-
 bet , undequaque tamen cin-
 gunt , ut nihil urbem invehi
 posset. Præfecti per duos men-
 ses , quibus alio latrones diver-
 terant , quamplurimam qui-
 dem annonam congregave-
 runt ; sed quod tota Provincia
 frugum alioquin abundantissi-
 ma , earum inopiam à sterilita-
 te

*Caisung
 nobilissima
 urbs obside-
 tur.*

te pateretur, non fuit tanta annonæ copia, quanta sex mensibus infinitæ populi multitudinalendæ sufficeret. Sex ergo menses tenuit hæc obsidio pertinacissimas; & quamvis ad summas angustias famis præsidarii pervenissent, numquam tamen cum hoste pacisci voluerunt, auxilium ab Imperatoris exercitu sperantes. *Inaudita famis.* Calamitatis magnitudo excessit modum, & Jerosolymitanæ similis, si non maior, videri potuit. Orizæ libra, argenti libra vendebatur; corii antiqui putridi libra, decem argenteis; cadaveris humani caro publicè tamquam porcina prostabat: mortuos in plateis exponere, ut illorum essent cibi qui mox aliorum futuri erant, pietas putabatur. Reliqua dirissimataceo. Urbs in planitie sita est ad Australem partem ingentis ac præcipitis fluminis,

quod Hoang Sinæ vocant ,
 nos Croceum vel luteum dici-
 mus , à colore luteo, quo sem-
 per turbidum fluit : una fere
 leuca distat hoc flumen ab
 urbe ; cumque ejus aquæ ur-
 bis planitie altiores sint , ejus-
 dem littora aggere longissimo
 ex quadratis lapidibus muni-
 untur , ne superfundat se urbi.
 Ad hos aggeres tandem Im-
 peratoris exercitus venit, ratus
 sine pugna hostes omnino de-
 leri posse aquis, si aggeres dis-
 solveret. Ac suspicio aberat
 aquas ad tantam altitudinem
 perventuras , ut altissima ur-
 bis mœnia superarent. Forte
 per id tempus Autumni cre-
 briores solito pluvix fuere ,
 quibus sic flumen intumuit, ut
 majores volvens undas ruptis
 latius quam pro necessitate ag-
 geribus non modo quampluri-
 mos hostium ruina involverit,
 sed & amicam urbem totam
 sub-

*Caisung
 urbs aquis
 vergitur.*

submerferit, plus quam trecentis hominum millibus aqua haustis. Ita nobilissima urbs, quæ jam antiquis temporibus Imperatorum sedes fuerat, non campus, sed lacus quidam repente fuit: domus omnes undarum vi non modo tectæ, sed & omnino dirutæ sunt. Cum illis periit & Templum, & Sacerdos Societatis nostræ R. P. Robertus de Figueredo ibidem submersus: qui cum mature se periculo posset subducere, maluit animam suam pro ovibus suis ponere; non raros enim Christianos urbs habebat. Contigit hujus urbis excidium nona Octobris M. DC. XLII. Eodem tempore latronum Dux latronum Regi titulum as- Dux Licungzus Regis titulum sumit. assumpsit, dictus Xunvang, quod prosperum Regem sonat; & mox iterum Xensi Xensi Provincia occupatur. Provinciam invasit, ac totam occupavit, postquam Honan

ferè totam in suam redegisset
 potestatem. Ubi ad Xensi Pro-
 vinciaë Metropolim Sigan ve-
 nit, à præsidio quidem aliquan-
 tisper repugnatum est: post
 trium tamen dierum obsidio-
 nem urbs intercepta est: toti-
 dem dierum spatium militi-
 bus ad prædam concessum in
 victoriæ præmium. Intra ean-
 dem deinde urbem totius ferè
 Provinciaë annonam collegit,
 tum ut populos in officio con-
 tineret, tum ut Imperatoris
 militibus vastitatem objiceret.
 De Imperio quoque velut ob-
 tinendo jam securus, titulum
 Imperatoris assumpsit, & fa-
 miliam quam fundare medita-
 batur, Thienxunam dixit.
 Thienxun Cælo obedientem
 sonat: quo titulo populis ac
 militibus suis persuadere co-
 nabatur, Cæli esse voluntatem
 ut imperaret, atque à Cælo
 Imperium sibi tradi, ut popu-
 los

*Latronum
 Dux Im-
 peratoris
 Sinarum
 nomen as-
 sumit.*

los ab Imperatoris avaritia liberaret, & Præfectos suis studiosos, populoque graves extirparet. Speciosus titulus, cui Sinæ facile arrident: à Cælo namque dari Imperia credunt; nec humanis artibus aut vi occupari debere existimant. Post hæc, ut factis præ se ferret quod titulo ostentabat, plebem perbelle tractare cœpit, nullam suis violentiam permittere, Præfectos solos quotquot allequi poterat, neci tradere, Ex præfectos pro modo divitiarum quas collegerant, pecunia mulctare, subjugatis populis tributa remittere, novos Præfectos urbibus ac civitatibus occupatis assignare, denique ut subditos comiter ac magna tractent æquitate severè præcipere. Ita facillimo negotio occupatas regiones subditas habuit, novum regiminis modum omnibus lau-

Bonum la-
tissimis regi-
men.

dantibus atque amantibus; alias enim parva est fidelitatis cura, ubi extorta obsequia tyrannis imperat. Duo Patres nostri versabantur hac in urbe R. P. Ignatius d' Acoſta, & R. P. Petrus Fabri, quos initio quidem, cum milites Metropolim diriperent, perſtrinxit communis clades: demum pro exteris cogniti, tamquam hospites bene sunt habiti.

*Alia per-
denda: Sini-
ci Imperii
cauſa. Pro-
ſeſſorum
& ſecondia.*

Interea in Regia tertia ac potiffima perdendi Imperii cauſa excrevit, cujus initia jam tum Imperatore Thienkio pulſularunt, Præſectorum diſſidia, factiones, ac æmulatio ob nimiam Eunuchò Gueio conſeſſam potentiam; quem non modo ad ſummos honores evexerat Thienkius, Imperii univerſo plenoque regimine illi conſeſſo; ſed & Patris titulo honorabat. Hic ergo gratia abutens, ſummos etiam Præſe-
ctos

Etos levissima de causa vel necabat, vel in ordinem redigebat; præcipuè illos, qui vel scriptis, vel verbis, vel minori exhibito honore Eunuchis non adulabantur, vilissimo homini subesse dedignantes. Et quamvis alioquin satis benè Rempublicam administrasset, multos tamen exasperavit; atque inter eos, etiam Principem, qui post Thienkium sine sobole extinctum Imperator fuit Zungchinus; cui in adeundo Imperio Eunuchus quidem obstitit, sed irritò & infelice conatu. Hinc Præfecti in binas (ut ipsi vocant) Academias divisi, paulatim se extulere, rei propriæ magis quam publicæ intenti. Ceterum dum quælibet ex partibus aliam opprimere, ac extirpare conatur, utraque bonum Imperii publicum prætendens, illud ipsum negligebat; partiarios tantum suos ex-

tollere, aut rebus præficere, invida æmulatione tentabat: & cum huic potentissimo malo mederi vellet Zungchinus ipse Imperator, non paucos ex præcipuis Præfectis ac Eunuchis exasperavit. Ubi enim Imperium assumpsit, supra modum in Eunuchi fautores sævit, & Eunuchum tandem ipsum cum pluribus aliis eidem factioni illigatis de medio sustulit, mirabili planè tragœdiâ, cujus hæc est catastrophe. Zungchinus, ut Eunuchum pessumdaret, atque ab Imperii gubernaculis amoveret, dedit illi mandatum, in speciem honorificum, ut magnifica Imperatorum ac parentum suorum sepulchra videret, inspecturus num aliquid operis ornamento deesset. Non potuit Eunuchus tam splendidum Imperium detractare: sed brevi didicit, quo consilio

ad

ad sepulchra visitanda mitteretur. Cum enim aliquousque progressus esset in itinere, oblata est ei capsula inaurata; funem byssinum continens, quo seipsum, mandato Imperatoris, suspendere debuit; quod genus mortis apud Sinas maxime censetur gloriosum. Inde factum est, ut ex utraque factione plurimi Imperatorem prodiderint, qui cum latronibus secreta habebant consilia. Hinc vel nulli mittebantur exercitus, vel nihil magni efficiebant, ab æmulis turbati ac impediti: imo sæpè, cum possent rem benè gerere, occasionem dimittebant, ne Magistratus, quorum Duces æmuli erant, meritum aut gratiam apud Imperatorem victoriis conciliarent, quasi eorum ductu & consilio hostes vicissent. Quæ dissensiones tam opportunè acciderunt latronibus, ut

ad ipsam Regiam accedentibus, idem fuerit venisse, vidisse, ac vicisse: quod jam narrare aggredior.

Latrones

Xanfi Pro-
vinciam oc-
cupant.

Cum hæc agerentur in Regia, Licungzus latronum ductor, stabilitis in Xensi Provincia rebus, Ortum petit. Croceum fluvium nullo defendente tam facile superat, quam facile à parva manu impediri transitus potuisset: fuit enim ille magna aquarum mole ac violentia, medius inter Xensi & Xanfi Provincias; illam ad Occasum, hanc ad Ortum habens: sed cum nemo obsisteret, superato fluvio facile quoque primam civitatem ditissimam Kiangchen occupavit, quæ in Australiori jacet Provinciæ parte, Croceo vicina. Est etiamnum illa in urbe superstes R. P. Michaël Trigautius è Societate Jesu, viri illius Apostolici P. Nicolai Trigautii nepos.

nepos. Exinde eodem fortunæ cursu civitates reliquæ ultro se Licungzi potestati dediderunt, vel ut se à majoribus molestiis liberarent, vel novum regimen inconsulte amplexantes. Sæpe enim in nostram perniciem novitatibus ac mutationibus gaudemus, & veteribus meliora sperantes, deteriora invenimus. Sola Metropolitana urbs Taiyven aliquot diebus vim experiri voluit: sed ipsa quoque occupata, ingentes moræ pœnas dedit. Præfecti omnes necati, ac novi à latronibus substituti sunt. Zungchinus Imperator, ubi audivit latrones jam Croceum superasse, & Xansi Provinciæ, Regiæ confini, imminere, ingentem per Colaum, summum scilicet Præfectum, exercitum misit, qui latronem detineret saltem, si debellare non posset. Nihil tantus egit

*Imperator
Sincicus
turbatur.*

exercitus, & maxima quoque militum pars ad latrones defecit: Præfectus ipse, qui Colauius dicebatur, rebus desperatis sibi ipsi laqueo vitam ademit. His auditis, cogitabat Imperator Borealem Peking Regiam relinquere, & Nanking Australem petere: sed ut maneret, tum à fidis, tum à perfidis persuasum est: ab his quidem ut facilius, antequam eorum paterent prodiones, latroni Imperatorem traderent; ab illis, bono ut putabant consilio: nam fugere, erat Imperium magis turbare: sperabant enim Regiam, ingenti præsidio munitam, defendi posse; & ob Imperatoris præsentiam reliquas omnes Provincias ad defensionem advocaturas non dubitabant. Bonum videri poterat horum consilium, si Regia proditoribus caruisset.

In-

Interea latronum Ductor Latronum
stratage-
ma.
(quia non minus ingenio
quam manu promptus erat)
vulpinam pellem leoninæ as-
suens, ex suis militibus quam-
plurimos mutato habitu in
Regiam paulatim intromittit,
datâ pecuniâ ut mercaturam
in eâ latitantes exercerent;
conductisque tabernis, caupo-
nes, aut minorum rerum mer-
catores esse jubet, donec ad
mœnia cum toto exercitu ad-
veniret: tunc vero ut intra ur-
bem tumultus excitent impe-
rat. Mirum fuit horum silen-
tium, quodque inter perditis-
simos infimæ fortis homines
sperari vix potuisset. Huic ve-
lut cuniculo intra Regiam pa-
rato, alium superaddit, se-
cretum videlicet commercium
cum summo Militaris Tribu-
nalis Præfecto; qui cum Im-
peratoris rem perditam esse
animadverteret, ut rebus suis
cave-

caveret, cum latrone de urbe tradenda convenisse dicitur. Utut fuit, latrones celeri itinere Regiam Peking petunt. Ingens præsidium urbem defendebat, & curulium tormentorum magna vis pro mœnibus stabat disposita: verum illa parte, quæ à perduellibus admoniti latrones impetum faciebant, solo pulvere, nullo globo imposito, explodebantur. Unde hac parte securi, mense Aprili M. D C. X L I V. antequam lucefceret, per apertam ultro à confciis portam ingrediuntur. A fidis quoque non diu pugnatum præsidiariis. Nam intra mœnia hæctenus latitantes latronis milites, ac confœderati perduelles, tumultus excitarunt ex condicito. Hinc ingens orta confusio, cum nemo sciret cum quo rem haberet; & non minor undique confusa strages. Inde Licungzus per
con-

*Capitulum
Regia Pe-
king.*

confusam illam Babylonem victor transiens , recta palatium Imperatoris petit , ac nequicquam fidioribus Eunuchis vim repellentibus , ipsum occupat. Jam hostes , quod mirum , primum palatii murum tenebant , & Imperator omnium adhuc periculorum inscius vivebat. Perduelles enim Eunuchi , qui majoris erant auctoritatis , data opera admonere differebant , ne forte effugeret formidantes : at ubi fugæ spem nullam vident , tunc Imperator admonetur de urbe ac palatio jam occupato. Qui sic admonitus , interrogavit primo , num hostium manus evadere fuga posset : verum intellecto omnia itinera esse interclusa , epistolam proprio , ut ferunt , sanguine scripsit , in qua Præfectos de perduellione , sed sero cognita , increpabat ; subditos innoxios

*Imperator
obtruncata
filia, seip-
sum su-
spendit.*

noxios proclamabat ; à Li-
cungzo petebat, ut , quando-
quidem Cælo dante Imperium
occupasset , pro se de illis ul-
tionem acciperet. Postea arre-
pto gladio filiam nubilem ob-
truncat , ne latroni in ludibri-
um cederet : mox pomarium
ingressus, de arbore pruno , ex
vitta qua caligas alligabat la-
queo factò se suspendit infeli-
cissimus Imperator , qui & ul-
timus censetur Taimungæ Fa-
miliæ. Nam licet alii deinde
electi sint (ut infra sum narra-
turus) quia tamen partem tan-
tum Imperii habebant , inter
Imperatores non numeran-
tur: atque ita Familia , quæ à
latrone inchoata fuit, à latrone
extincta est. Tam vilis arbor ,
& vilissimus laqueus, tanti Im-
perii , tot deliciis & divitiis
cui ulati, ac vitæ ipsius regalis
filum abruptit. Ad ejus exem-
plum summus Præfectus, qui
Colaüs

Colaſus dicitur , ibidem reſti
cervicem implicuit: idem Re-
ginæ, idem aliquorum præter-
ea ex fidiffimis Eunuchorum
exitus fuit. Ita arbores illæ
amœnæ , ſub quibus ſæpiſſimè
genio ac deliciis indulſerant,
velut in funeſtiffimas cupreſ-
ſos mutatæ ſunt. Sed non mi-
nus in urbe ipſa quam intra
palatium quamplurimi in ſeip-
ſos ſævierunt ; alii in lacus in-
ſilientes , alii laqueo volunta-
riam ſibi mortem inferentes,
gentis more : nam cum Impe-
ratore ſuo mori , ne alteri ini-
mico ſubefſe cogantur , vel ab
illo occidantur, ſummum cre-
dunt fidelitatis decus. Quid
autem jam magnum , quid ſta-
bile mortalibus videbitur ,
quando tantis opibus viribus-
que exaggerata felicitas trifti
momento in nihilum recidit,
nullo alio quam in ſpectan-
tium aut audientium lacrymis
relictò veſtigio?

Li-

Licungzus interim victor palatium ingreditur, & Imperiale solium occupat, inque eo confidet. Memorant prima sessione eum inquietissimè se habuisse, ac plane titubasse. Omnino videbatur solium ipsum non diu duraturam tyranni felicitatem prænuntiare, & tamquam indignum excutere vel-
 le. Altera die Imperatoris cadaver in minutissimas partes concidi jubet, adjecto probro, quod in subditos pessime juxta ac crudelissime consuluisse; perinde quasi ipse, nefarius latro ac perduellis, tot jam contrucidatis mortalibus, tot regionibus fœdeitissime vastatis nulla noxa contactus esset. Ita plerumque in aliis damnat improbitas quod ipsa committit, & aliorum mala, etiam minima, amplificans, cæcutit in suis. Susceperat Imperator Zungchinus tres mares filios:
 unus

*Latronis
 savitia, ac
 crudelitas.*

unus ætate major numquam inventus est , licet à latrone diligenter ac diu conquisitus. Hinc alii fuga elapsum , alii intra lacum voluntaria morte periisse scribunt. Minores duo , adhuc pueruli , in latronis manus vivi pervenere, quos tertia exinde die extra urbis mœnia abreptos immanti crudelitate capitibus plecti jubet. Sed innoxio sanguine satiari hæc bellua non potest; ac mox in apertum erupit atrox indoles, cui hæctenus ad dementandos clementiæ simulatione populos speciem benignitatis obduxerat. In urbe itaque omnes Præfectos conquiri jubet ; ingentem numerum exquisitis tormentis enecat, alios maxima pecuniæ vi mulctat : palatium Imperatoris sibi servat ; urbem nobilissimam ac ditissimam militibus ad prædam concedit, ubi nullum sævitæ, nullum

lum violentiæ genus à latronibus prætermisum : quæ ut referre longum , ita recordari molestum fuerit. Atque hac tam barbara immanitate Imperium , quod felicissime occuparat , ac comitate servare potuisset , merito perdidit.

Inter alios quos cepit Præfectos , senex fuit , Us dictus , cujus filius Uiangueius contra Tartaros in continuis Leontung exulabat , tunc exercitus Sini summam exercens Præfecturam. Huic ergo crudelissimam mortem minitatur Licungzus , nisi filium in suum obsequium cum toto exercitu juvare vi paternæ obedientiæ cogat. Ea apud Sinas sacrosancta habetur ; deinde omnia magna patri ac filio promittit. Bonus ergo senex hanc ad filium epistolam dedit : *Solum .*

Calum. ac fatum , has quas videmus afferre possunt mutationes.

Scias

Scias fili, Zungchinum Imperatorem, ac Imperium perisse Tainingæ Familiae: Licungzo illud Cælum dedit. Tempori cedendum est, & necessitas in virtutem mutanda, ut ejus tyrannidem evitemus, ac crudelissimam mortem; liberalitatem vero experiamus. Regalem tibi promittit Dignitatem, si cum tuis cum agnoscas Imperatorem. Ex tua responsione vna mea pendet: quid illi debeas, qui tibi vitam dedit, considera.

Usangucius filius brevissimis verbis tale dedit responsum. Qui Imperatori suo sidus non est, mihi quoque non erit mihi pater: & si in ipso delitiam Imperatori tuo fidelitatem oblitus es, me nemo reprehendet, si debuiam tali patri obedientiam obliviscar. Mori malo, quam latroni servire. Missâ hac epistolâ statim ad Tartarum Regem Legatum mittit: rogat ut sibi

Tartari
contra latrones invi-
tati.

auxi-

auxilio sit contra Sinici Imperii latronem ; byssi , sericorum pannorum , auri , argenti ingentem vim , & certum puellarum numerum promittit , quas precipuè Tartari expetunt , quod illis careant , maribus vero abundant. Rex Tartarus hanc bene rem suam agendi non negligit occasionem : eodem die cum octoginta millibus , quæ in præsidiis Leaotung expedita erant , adest , & Usangueium ita affatur: *Ut nostra certa sit victoria , suadeo , ut tuos milites Tartarica veste ac pulcro , scissisque capillis uti jubeas ; ita fiet ut latro nos omnes Tartaros credat : majora enim auxilia ex Regno meo advocare tam cito non possum.* Usangueius nihil non admittit vindictæ cupidus , ignorans , ut Sinæ dicunt , se tygrides intra Imperium admittere , ut canes ejiceret. Licungzus Tartaros advenisse audiens cum

Lairo Tartaros fugit.

cum Usanguenio , & resistere non audens , ut facilè Regiam occupavit , ita velocissimè deseruit. Palatii ergo divitias compilat , ac Xensi Provinci-
am petit , ubi Regiam sedem fixit in nobilissima Sigan urbe, quæ olim sæpe Imperatorum fuit sedes. Narrat fama , octo Palatii di-
vitiæ aufer-
untur. ipsos dies per quatuor palatii portas, currus, equos, camelos ac baiulos continuo exivisse, nihil nisi pretio eximium exportantes, plurimis per festinationem in eo relictis. Ita ingentes auri, argenti ac pretiosarum rerum thesauri , per ducentos octoginta annos , à Taimingæ Familiæ Imperatoribus sexdecim, ac per otium congregatæ, brevissimo tempore dispersæ sunt. Verum quamvis magna recederet velocitate latro Tartarorum equos vix ipse effugit; qui ingentem gazam, ac impedimenta , necnon & ultimum
E illius

illius agmen insecuti per multos dies tandem occupant. Croceum porro fluvium superare vel noluerunt, vel neglexerunt, ut sic paventes ac confusas Peking terras facilius occuparent. Revertuntur ergo Tartari victores ac divites, & Peking urbem ingrediuntur, à Sinis admissi; quæ res una universum illis Imperium dedit. Ubi notandum illud raram in Tartara gente, quod nec Rege suo ad primum in Sinas ingressum extincto, hujus belli expeditionem reliquerit. Zungteus enim Tartarorum Rex, dum ex Leaotung Sinas ingreditur, fato functus est; & Imperium, cui tantopere inhiabat, non obtinuit quidem; quamquam suis viam ac modum illud obtinendi aperuit. Moriens sexennem filium successorem declaravit, fratribus imperans, ut pro illo rem strenue gererent; tutelam majore

Rex Zung-
teus mori-
tur.

majori natu commendavit: quæ
ultima imperia summa fide ser-
varunt, ac stupenda, in ambi-
tiosa gente, concordia, quam
vix sperare in alia possis.

His ita gestis, Usanguenius,
expulso latrone, jam cogitabat
è Taiminga Familia proximum
Regulum invitare, ac in Sini-
cum eligere Imperatorem.
Promissorum itaque memor,
Tartaris gratias ingentes ha-
bet; laudatque eorum fortitu-
dine, ac fideli pro Sinico Im-
perio navata opera, liberaliter
promissa præmia offert, & si-
mul rogat, ut illis acceptis in
Tartariam redire, ac continu-
am in posterum cum Sinis pa-
cem habere velint, antiquas
obliti injurias, quas jam satis
superque ulti fuissent. Huic
orationi responsum jam à mul-
to tempore præparaverant
Tartari, longe aliud quam U-
sanguenius expectabat machi-

*Tartari
intra Sinas
admissi, ex-
ire nolunt.*

nantes. Itaque sic Usangneium
 affantur: *Nondum te ac Imperi-
 um Sinicum deferendi tempus
 idoneum esse arbutamur, nisi
 tibi aliud videatur. Latrones
 supersunt plurimi; pauci ex
 illis periere: jam in Sigan
 Xensi Provincia metropoli Im-
 perialem sedem Licungzus fi-
 xit. Cogitaditissimas ac popu-
 losissimas Provincias sub il-
 lius adhuc esse potestate. No-
 bis discedentibus, pejora Sinis
 timenda manent. Nos Tartar-
 os timuit, quos ubi abuisse di-
 dicerit, auctis mox viribus
 aderit, ac Imperio majores
 quam antea turbas inferet: &
 nobis fortasse commodum non
 erit missis denuo auxiliis for-
 tune tue labanti succurrere.
 Quandoquidem hic praesto su-
 mus, nostrum erit latrones om-
 nino extinguere, ut pacatum
 Regi tuo Imperium tradas. De
 promissis premiis sollicitus ne
 sis;*

*Forum
 astutia ac
 dolus.*

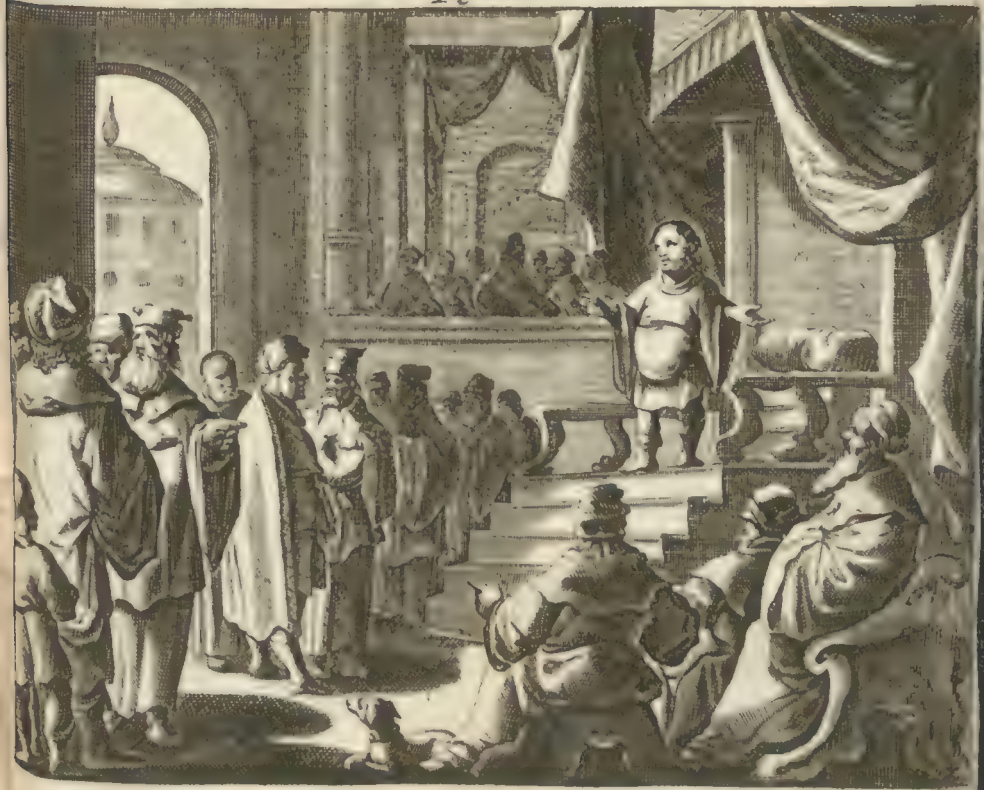
sis ; cum ea sive in nostra, sive in tua potestate fuerint , aequè nobis tuta ac secura sint. Quod reliquum est suademus , ut cum tuorum parte , ac Tartaricis aliquot legionibus , in Lincungzum moveas ; nos cum reliquis copiis Xantung latrones opprimemus : ita Imperium ex omni parte pacatum respirabit. Usanguenius vel stratagemata non intellexit , vel quod à potentiore ei opus erat decipi , dissentire non est ausus.

Antequam autem Tartari invitati Sinas ingrederentur, in patriam ac vicina Regna miserant , qui quotquot possent milites ad Sinicum occupandum Imperium evocarent. Quæ copiarum cum nondum advenissent, oratione ad benevolentiarum speciem blande composita , à vi tantisper abstinabant. Sed ^{Magna Tartarorum copia Sinas ingreditur.} cum hæc agerentur , non modo ex Niuche, & Niulhan Regnis,

gnis, sed & ex veteri Occidentali Tartaria, ac ex Yupi Orientali ingens Tartarorum numerus adfuit. Ili postremi ad mare Orientale supra Japoniæ insulas accoliunt; Yupi vero dicuntur à loricis ex piscium pelibus factis, quibus in bello utuntur: quinimo & ex Volgâ non raros in Sinis vidi, quos Tartari Alga-Tartaros vocabant; & apud illos Moscoviæ ac Poloniæ notitiam reperi. Ili Orientaliores Tartaros barbarie superant. Hac auxilia ubi advenere, non minimum etiam de mortui Regis sui filium sexennem adduxerunt. Tum enim vero dicente ac palam Imperium suum esse, illoque se potiri velle ostenderant. Sexennem itaque puerum Imperatorem Sinarum proclamant, qui Xunchi dictus est: nova quoque familia Imperialis Taiding appellata. Sexennis puer, magna

Tartari Sinicum Imperium occupant.

*Xunchi coronatur
primus Imperator
Tartarus.*

na gravitate ac majestate antiquum gentis suæ solium ascendit, ex quo non puerilem, sed præclaram ad suos habuit concionem in hunc modum: *Non mea virtus aut felicitas, sed vestra, charissimi fortissimique Patrum, ac reliqui Duces mei, quam videtis mihi constantiam dedit. Hæc firmitas, qua hoc solium occupo, ita nobis bonum erit ac rebus nostris cimen, ut tumbam latronum Licungzo præsigium sinistrum fuit. Initia videtis occupati Imperii: at fortitudinem virtutemque vestram tantam esse intelligo, ut me jam totam possidere Sinam credam, imo Orbis Imperium, non inchoatum modo, sed firmum ac stabile. Imperii divitiæ, Regales dignitates, præmium licet impar tantæ virtuti debitum erunt. Modo fortiter agite. Hæc à sexenni puero dicta admiratio Regiæ totius excepit: à Cælo fatoque electum*

omnes uno ore & applausu
conclainant. Eadem die Patru-
um natu maximum, tutorem
suum, tanquam Patrem vene-
ratus est; unde Amahan Tartara
voce dictus est, quæ Patrem
Regem significat; Sinæ Ama-
vang vocant. Illi ergo totum
bellum regendum commisit; &
huic propriè Tartari Imperi-
um debent: nam non minus
consilio & prudentia, quam
fortitudine ac fidelitate insig-
nis fuit: unde rationibus ac
consiliis prudentissimos quosq;
inter Sinas in admirationem
rapiebat; comitate vero ac ju-
stitia eos dementabat. Pluri-
mum etiam ad hæc omnia con-
tulerunt Sinenfes illi Præfecti,
qui, ut ante diximus, iræ Impe-
ratoris se subducentes, ad Tar-
taros confugerant, & patriæ
infidi, modo cives suos verbis
ac exemplo sollicitabant, mo-
do egregia Tartaris consilia
sug-

*Amavan-
gi Patru-
um tutor
Imperato-
ris fidelis-
simus.*

suggerebant ; unde ad summas à Tartaris Præfecturas admisi sunt.

Eadem quoque die ad Usanguicum aliquæ Tartarorum Legiones missæ sunt cum diplomatibus, quibus Usanguicus à novo Imperatore Pingi Rex creabatur ; tributarius tamen (Pingi autem, Pacificans Occasum sonat;) Xensi Metropolim pro regia illi sede assignando. Quid hic faceret fidelissimus hæcenus Usanguicus? Majora præmia à Sinico Imperatore sperare non poterat; Tartari autem jam tanto numero aderant, ut viribus longe inferior esset. Admisit ergo novam dignitatem, & Tartarum Imperatorem agnovit: ac ita, qui modo pro Sinis, contra latrones ibat, contra Sinas, ut Tartaris Provincias subigeret, ire coactus est. Ut autem erat egregius Dux, latronem facile ex Xensi

*Usanguicus
Tartaris
sui esse co-
actus.*

expulit, à Tartaris adjutus ; ac in Sigan Metropoli regnavit hæcenus. Ita honoribus auctum, à militia removerunt, quem armatum timere potuissent Tartari.

*Quid de
Licungzo
actum, ig-
noratur.*

Quid de Licungzo latrone actum sit, ignoratur hæcenus. Tantæ illius vires repente obrutæ conciderunt. Ab Ufanguenio occisus in pugna creditur ; quamvis nec vivus nec mortuus à quoquam mortali-um agnitus aut repertus sit. Reliqua Tartarorum pars, eadem facilitate Peking & Xantung Provincias occupavit, ubi Sinicis militibus ac Ducibus per suas copias distributis, in immensum suos statim auxerunt exercitus. Universos enim non in fidem solum, sed etiam in militiam ad sequenda Tartarica signa recipere ; ne devictos quidem aspernati, dummodo Tartarorum more capil-
los

los ac vestes adhiberent. Quin-
etiam, ut occupatæ gentes uni-
versim hoc facerent, edixerunt
sub perduellionis pœna : quod
res Tartarorum sæpius turba-
vit, plus pro capillis dolenti-
bus ac pugnantibus Sinis,
quam pro Regione vel Impe-
ratore ; ita ut non raro potius
mori, ac capite plecti elegerint,
quam in hac re Tartaris obedi-
re : & quamplurima hujus rei
exempla proferrem, nisi brevi-
tatis memor essem. Minori ita-
que quam anni spatio, quatuor
ingentes Boreales Provincias
in suam redegerunt potesta-
tem, Peking nimirum, Xansi,
Xensi, ac Xantung (Leaotung
non admuncrando) in quibus
stylum Politices Sinicæ mo-
dumque gubernationis omnino
non mutarunt ; imo Sinicis
Philosophis, ut antea, regendas
urbes ac Provincias concesserunt ;
examina Litteratorum

*Tartari
varias oc-
cupant Pro-
vincias.*

*Sinicas le-
ges non
mutans.*

ut antea reliquerunt ; sagaci consilio: nam ita propriis, ac à se inauguratis hominibus, regimen quasi suis creaturis concedentes, id effecerunt, ut fidelitate omni pro Tartaris starent: solas autem militares Præfecturas, ac Militiæ regimen sibi reservarunt; quamvis ad hujus etiam Præfecturas fideliores Sinas admiserint, & in ipsa quoque urbe Regia eosdem Præfectorum ordines, ac sex summa Tribunalia, prout sub Sinico erant Imperatore, retinuerint; ita tamen, ut partim Tartaris, partim Sinis constent.

Interea Australium Provinciarum Præfecti, de periculo Imperatoris admoniti, quam maximas potuerant ex omnibus copias convocarant, & jam Peking versus tendebant, quando de Imperatoris morte ac Urbe Peking occupata, moestissimum habuerunt nuntium.

Sta-

Statim ergo milites ab itinere
cœpto revocant, & simul na-
ves omnes, quibus annis singu-
lis annona ac reliqua necessaria
in Regiam tranſvehuntur. Pau-
lo poſt de Tartarorum invaſi-
one & occupato per ipſos Im-
perio triſtiora audiunt. Tum
temporis ego ipſe in urbe Nan-
king eram, ubi ingentem Sina-
rum confuſionem ac metũ vi-
di; donec tandem reſumptis a-
nimis omnes Præfecti ex Tai-
minga familia regem unum in
Imperatorem elegerunt, quem
Hungquangum vocarunt. Hic
ex Provincia Honan advene-
rat, latrones fugiens; erat Van-
liei Imperatoris nepos. Zung-
chinii conſobrinus; quem mag-
na coronarunt pompa ac oſten-
tatione, ſub eo meliora ſperan-
tes. Hic quamprimum electus
eſt, ad Tartaros Legatum miſit,
pacem poſtulans magis quam
petens, & occupatus cunctas

*Hungquán-
gus in Nan-
king Sina-
rum Impa-
rator coro-
natur.*

Tartari pacem nolunt.

Boreales Provincias ultro illis offerens. Sed Tartaros non la-
tuit Australium Præfectorum animus : volebant bellum differre , donec res ac vires resumerent : unde responderunt , se ab alio non accipere , quod armis jam acquisivissent ; & quandoquidem Præfecti Imperatorem elegerant , illum porro defenderent ; se vero aut totum Imperium aut nihil habere velle. Hac infecta Legatione , dum arma parantur utrimque , adest interea Nanking adolescens , qui se Zungchinii majorem filium dicebat : nec parva hujus rei vera dabat signa ; quinimo à multis Eunuchis agnoscebatur. At Hunguanguus , regnandi ambitione tactus , nunquam eum agnoscere vel admittere voluit , ne cederet Imperio : quinimo in carcerem detrussit , occidendum tamquam impostorem , multis

Zungchinii filius Nanking comparat.

Præ-

Præfectis ex adverso frementibus. Res ad seditionem spectabat; & eo tandem deducta est controversia, ut Tartaris occasionem præbuerit intercepti Provinciæ & urbem Nanking, aliquibus Præfectis non impredientibus, ne dicam instigantibus. Adfunt ergo Tartari in territorio urbis Hoi-gan; Orientale Crocei fluminis littus occupant, mox navibus flumen trajiciunt. Ex alia parte tantus stabat militum Sinarum numerus, ut si vel calceos abjecissent, aggerem fecissent, quem Tartarorum equi vix superassent. Sed nimirum animus in prælio valet, non numerus. Vix Tartari naves conscenderant, quando, velut oves visis lupis, nudo relicto latissimi ac velocissimi fluminis littore, aufugiunt Sinæ. Tartari fluvio superato, nullo viso hoste, Nanking Provinciæ nobi-

Res Sinarum turbat.

Sinæ a fuga.

nobilissimam ingrediuntur, ac quidquid illius ad Boream Kiang fluminis, Maris filii, jacet, occupant velocissimè. Ubi observandum illud in Tartarica militia rarum, quod antequam ad Provinciam aliquam ingrediantur occupandam, præcipuarum urbium ac locorum magis opportunorum Præfectos cum debitis præsidiiis assignatos habeant: unde sine mora, quasi fulmina vix ingrediuntur, quin occupatam, & jam munitam possideant.

Yangcheu
urbs vim
Tartaro-
rum susti-
net; sed ca-
pta deletur.

Una urbs ditissima ac nobilissima Yangcheu vim experta est, ac egregiè cum Tartaris pugnavit aliquoties; ubi & Reguli Tartari Filius occisus est. Zuus Colaüs, Hunguango Imperatori fidelissimus, illam defendebat cum ingenti militum præsidio; sed tandem Tartaris cedere coacta est: in qua milites omnes

ac

ac cives internecione deleti sunt, domus omnes spoliatae; mox ne foetida cadavera talem ac pestem corrupto aëre ingenerarent, omnia supra domos posita cum tota urbe ac suburbiis combusta sunt.

Hic Tartarus copias suas auxit, Praefectis reliquarum urbium ac copiarum se subjicientibus; quorum plurimi easdem sub Tartaro obtinuerunt praefecturas ac urbes custodiendas, quas sub Sinico habebant Imperatore; alii etiam ad majora evecti sunt. Hac vero comitate, qua deficientes ad se amplectebatur Tartarus, ac crudelitate quam vim expectantibus urbibus inferebat, illud obtinuit, ut fere omnes illam potius, quam hanc experiri vellent. Ita facile quidquid ultra Maris filium est Boream versus, primum ad deditiorem Tartari habuerunt. Hic fluvijs ultra milliare Ger-

Tartari varia loca occupant.

Germanicum latus, per mediam ferè Sinam ab Occasu in Ortum fluens, in Borealem ac Australem eam dividit; imo & Nanking Provinciam mediam fecat, quamvis Nanking Metropolis ac Regia in Australi sit littore. Ut ergo illam occuparent, fluvius superandus erat. Quamplurimas itaque naves colligunt, ut novam Nanking Regiam, ac novum petant Imperatorem. Sinica ingens classis in alio littore stabat, sub fortissimo ac fidelissimo Duce Hoangchoango: pugnatum hic utrimque acerrimè; & Hoangchoangus jam Tartaros à Sinis vinci posse ostendebat, quando à proprio Duce sagitta transfixus est, qui à Tartaris corruptus fuerat ingentibus promissis (Thienus dicebatur, ex Leaotung terris oriundus) cujus sagitta rotam fortunæ Sinicæ fixit, ac Imperium

Pugna inter Sinas ac Tartaros.

Proditor rem Sinicam perdit.

rium perdidit. Nec his perdu-
 ellis contentus, cum suis in fu-
 gam se dedit, & fugiendi mili-
 tibus reliquis exemplar fuit ;
 atque ita ad Nanking urbem
 transiit, & quasi fidelissimus,
 Imperatori Hungquango ex
 eadem urbe fugienti comitem
 se adjunxit. Tartari, superato
 fluvio, ubi Imperatorem effu-
 gisse audiunt, velocissimè in-
 sequuntur ; quos Thienus ad-
 esse videns, Hungquangum
 capit, ac Tartaris tradit, mon-
 se Junii M. DC. XLV. quem Pe-
 king mittentes, illi pro mœni-
 bus arcus chorda strangulant
 (quod mortis genus nobile æ-
 stimant Tartari) cum nondum
 integro anno imperasset. Ea-
 dem pœna affectus est juvenis
 ille, verusne fuerit an fictus
 Zungchinii filius, quem in car-
 cere Tartari reppererunt. Sed
 non hi solum ex Imperiali Fa-
 milla Taininga occisi à Tar-
 taris

*Hungquan-
 gus Tarta-
 ris traditur
 ac occidi-
 tur.*

taris sunt; verum omnes quot-quot ad manum habere potuerunt, undique diligenter conquisiti: atque hic tyrannicus mos est totius Asiæ, ubi occupato Regno, omnes Regum consanguinei ab inimicis radicatus extirpantur. Post hæc Nanking ingrediuntur, ac reliquas omnes nobilissimæ Provinciæ urbes pronas ad dediti-
onem inveniunt. Inde velocissimo cursu usq; ad urbem Hangcheu, nobilissimam ac ingentem Chekiang Provinciæ Metropolim victores transeunt; diviso tamen exercitu, cujus una pars per Kiang fluvium missa est, ut mediterranea occuparet, Kiangsi, Huquang & Quangtung nimirum, vastissimas Provincias. Præcipui autem Sinarum fugitivi milites, Duces ac Præfecti, ad Hangcheu convenerant; ubi novum e Tai-
minga Familia Imperatorem
cli-

*Tartari
Hangchen
urbem pe-
tunt.*

eligere volebant Lovangum Regem, qui Imperialem dignitatem non admittit, solo Registitulo contentus; fortè ut minus ex alto caderet, ac minus mortem se tiret: illam vero se admissurum dixit, quando milites expullis Tartaris Regiam unam occuparent; proinde ut fortius quam hactenus agerent. Nondum triduum regnaverat (minori tempore, quam sæpe ii, qui in Sincis comœdiis Regum personas agere solent) quando Tartari adsunt. Post eorum adventum, milites, qui sub variis Ducibus ad hanc urbem confugerant, pugnare promittunt, si prius debita persolverentur stipendia: volebant scilicet eo tempore, quo maximè videbantur necessarij, tum à Regulo, tum à civibus argentum extorquere, nihil deinceps acturi. Hic vero Lovangus, qui natura vere comis

*Inauditus
Lovangi
Reguli erga
subditos
amor.*

ac pius erat, tantæ urbis ruinam non ferens, & populorum fortem miseratus, quantum subditos amaret ostendit; ac tale dedit exemplum, quale Europa numquam audivit. Urbis mœnia scandit; inde Tartarorum Ducem flexis genibus alloquitur; rogat ut urbi ac civibus parcat. *De me, inquit, quod vultis statuere; pro meis subditis vobis viclima ero.* Hæc dicens, ad Tartaros ipse tendit, ac capitur. Fuit hoc illustre maximi erga subditos amoris testimonium: & talis virtus fructu suo non caruisset, si vel Alexandrum aliquem, vel Cæsarem reperisset. Tum Tartari, ut urbis mœnia claudantur à civibus, jubent; ne vel proprii, vel Sinenfes milites eam ingrederentur: hos vero milites extra urbem positos undique insectantur, ac necant; sed

Multi milites hauserunt.

quam

quam sagittæ Tartarorum aut acinaces : ad Australem enim urbis portam ingens labitur fluvius ultra leucam latus, cui nomen C'ienthang; hunc fugitivi milites superare, omnes confusione ac timore pleni, contendunt : naves plus æquo onerant, dum debito plures conscendunt, ac ita merguntur; alii ab aliis in flumen projiciuntur : multa sic millia perire. Expulsis in hunc modum aut necatis militibus, cum naves Tartari non haberent ut fluvium superarent, in urbem regrediuntur, nulla illata vi aut violentia. Ita nobilissima hæc *Hangcheu capitur.* urbs conservata est, cujus pulchritudinem, divitias ac magnitudinem alibi fuse describam, non ut auritus sed oculus testis ; ex hac enim in Europam transivi, ac in ea tres ipsos annos jam vixeram antea.

Habet eadem urbs Hangcheu

cheu ad Boream navigabilem
 canalem arte factum, per quem
 ad Boreales partes pater navi-
 gatio: hic solo aggere separa-
 tur ab Australi fluvio. Ex hoc
 igitur canali Tartari celerrimè
 quamplurimas naves per ter-
 ram aggeris tractas, deducunt
 ad fluvium C'ienthang, quibus,
 nullo obstante, eundem trans-
 mittunt, ac totius Sinæ pul-
 cherrimam urbem Xaoking
 facilem ad deditionem repe-
 riunt. Hæc urbs magnitudine
 quidem multis cedit; sed nitore
 ac munditia omnes facile
 superat: in aqua dulci jacet, ac
 tota extra ac intra mœnia na-
 vigio lustrari potest: plateas
 habet latissimas, quadratis la-
 pidibus candidis utrimq; stra-
 tas, in quarum medio naviga-
 biles fossæ aut canales omnes
 in utroque littore quadrato la-
 pide veltiuntur: pontes quam-
 plurimos numerat ex eodem
 lapi-

Xaoking
urbs capi-
tur.

lapide , & arcus triumphales
 non paucos : domus etiam
 (quod nullibi alibi in Sinis) ex
 quadrato sunt lapide: nihil de-
 nique hac urbe nitidius tota Si-
 na videt. Obtinnerant ergo
 illam Tartari sine ulla vi: & re-
 liquas Chekiang provinciæ
 Australes facile quoque ad ul-
 troneam deditionem pronas
 habuissent; verum ubi edixe-
 runt, ut omnes Tartarico more
 crines abraderent, tunc enim-
 vero milites ac cives arma in
 Tartaros exacuerunt, pro ca-
 pillis magis quam pro regione
 sua solliciti; pugnaruntque
 egregiè, ac Tartaros non mo-
 do ex urbe ejecerunt, sed ad
 Cienthang fluvium usque re-
 pulerunt: imo eos ad transitum
 fluvii coëgerunt, quampluri-
 mis eorum occisis. Planè si
 fluvium superassent, Metro-
 polim ac reliqua recuperas-
 sent: sed utcumque contenti

*Sine capil-
 los suos de-
 lendant.*

servatis capillis, victoriam non ultra promoverunt, in littore tantum Australi resistentes, ac sese undique munientes. Ita integro anno Tartarorum victricia arma repressa sunt. Ut autem Sinæ caput haberent, Lu Regulum ex Taiminga Familia in Imperatorem eligere volebant; qui id non admisit, sed solum Restauratoris Imperii nomen assumpsit. Interca Tartari novas ex Peking copias advocarunt, quibus aucti omnem adhibuere conatum, ut fluvium C'ienthang superarent: sed omnia frustra. Respirabant ergo lassæ Sinarum res; imo congregatis viribus majores victorias promittebant: sed regnandi libido ac æmulatio omnem hanc spem præscidit. Nam ex Fokien Provincia milites ac Præfecti è Chekiang aufugientes, secum ex Taiminga Familia Re-

*Duo simul.
Reges rem
Sinicam
perdunt
discordia.*

gu-

gulum Thangum abduxerant. Hunc ergo in Fokien Provincia, quæ Chekiang confinis est, in Imperatorem elegerunt. Hic volebat, ut Lu Regulus Imperio cederet, eo prætextu, quod paucas obtinuisset urbes, & sanguinis propinquitate remotior esset ab Imperatoribus quam ipse. Contra vero, Lu Regulus se primum proclamatum à subditis prætendebat, & victoriæ fructum ostendebat. Ita Tartari, inter duos litigantes tertii, gavisum sunt, vel (ut Sinæ dicunt) voluere ac concha pugnantibus, piscator qui utramque cepit, lucrum habuit. Numquam hi duo Reguli arma conjungere, aut alter alteri cedere voluerunt, ut communibus armis Tartaros reprimerent. Cum itaque Lu Regulus solas octo urbes regeret, stipendia tot militibus necessaria habere non

poterat : unde soli defensionis intentus , numquam est ausus fluvium trajicere. Tartari interea, quo pacto fluvium transmitterent, inquirebant : navibus non audebant ; quia Lu Regulus quamplurimas , etiam ex mari advectas , cum tormentis majoribus in promptu habebat : sed anni iltius felicitas iis viam aperuit. Forte æstas solito ficcior fuit, & fluvius in Australi parte, prope civitatem Tungliu, ubi per montes fluit, nec maris æstu augetur , multum profunditatis amiserat : hic Tartari equites transitum reppererunt. Nondum viginti fluvium superaverant , nullo obstante (nam ab hac parte , ob montium asperitates, nulli Sinarum milites stabant) quando à rusticis fugientibus admoniti milites Sinæ, omnes aufugerunt. Ipse Lu Regulus Xaoking urbem deseruit ; ac terræ non fidens,

*Tartari
fluvium su-
perant. &
Xaoking
conferant.*

fidens, naves conscendit, Insulamque Cheuxan, è Regione Nimpo urbis petiit; ubi hætenus tutus mansit, ac regnat. Quæ Insula, cum vix habitaretur nisi à rusticis & piscatoribus, modo in potentissimum evasit Regnum, quamplurimis Sinis ad Lu Regulum confugientibus, quasi ad suorum capillorum asylum. Hic jam Septuaginta duæ numerantur civitates: classes multas habet, quibus hætenus omnem Tartarorum vim elusit, & benè agendi ex ipso Sinarum continenti aliquam expectat occasionem. Ita Tartari facile Chekiang provinciæ reliquas omnes urbes ac civitates in suam rede-gere potestatem. Una Kinhoa urbs, in qua summus præfectus mihi amicissimus domum ac sedem habuit, ejusque urbis erat civis, vim Tartarorum aliquot mensibus sustinuit, ipso

*Insula
Cheuxan
in Regnum
evadit.*

Præfecto Duce. Unde Tartari, ne una urbs aliarum victoriam retardaret, in tres partes copias diviserunt; una pars per Khiucheu urbem ac montes, alia per Vencheu ac littora maris, Fokien Provinciam petebat; reliqua, Kinhoa pertinaciter obsidebat.

*Kinhoa
urb. capi-
tur ac sa-
stat.*

Quo tempore ego ab Imperatore Lunguvo missus, Venxui civitatem, urbi Vencheu subiectam, ingressus sum. Adfuere quam mox Tartari, ac urbem quidem Vencheu primo facile impetu occuparunt, neque multo difficilius illi subditas civitates. Ego domum quamdam ampliolem Venxui civitatis, quæ tota tumultu ac plurium tum pavore, tum fuga ferveret, incolebam. Ut Tartaros adventare inaudii, supra maiorem domus portam longæ latæque rubræ papyro hæc inscripta verba exposui:

Hic

*Hic habitat ex magno Occidente
divina legis Doctor.* Similes in-
scriptiones Præfecti, dum iter
faciunt, domibus, ad quas di-
vertere consueverunt, affigere
sunt soliti; ut qui qualesque
sint omnibus innotescat. Deinde
ad domus atrium in aula
majori Europæos libros, inter-
que eos majora quædam ac
splendide compacta volumina
exposui, instrumenta quoque
Mathematica quædam, tubos
opticos, specula cautica, alia-
que similia adjeci: demum Dei
Servatoris imaginem in altari
ad hoc erecto felici plane e-
ventu collocavi. Tantum enim
abest, ut ullam à militibus Tar-
tari passus sim injuriam aut
molestiam, ut potius ipsemet
Tartarorum Regulus invita-
tum me liberalissimè excepe-
rit, rogaveritque, num capilli-
tium ac vestes Sinicas æquo ac
lubenti animo essem mutatu-

rus. Annuentem me, coram se
tonderi iussit; cumque signifi-
carem ego, rasum huiusmodi;
caput Sinicis vestibus hand ad-
modum congruere, suas ipse-
met extraxit ocreas, meque in-
duere voluit, pileolum quoque
suum Tartaricum capiti meo
inposuit, epulo excepit, datis-
que patentibus litteris ad anti-
quam meam stationem, tem-
plumque nostrum ac domum
nobilissimæ urbis Hangcheu
abire permisit. Plurimas ad
Kinhoa acceperunt à fortissi-
mo præfecto clades Tartari,
quia maioribus tormentis assi-
duè in illos sæviebat: unde eos
castra longius figere coëgit.
Demum & illi ex Metropoli
majora tormenta adduxere,
quibus incenia disjicientes, ur-
bem tandem occuparunt, to-
tamq; ferro ac igne misere va-
starunt. Ipse præfectus, ne in
Tartarorum manus perveni-
ret,

ret, cum tota familia seipsum combussit, dolio tormentarii pulveris admovens ignem intra palatium quo habitabat.

Fokien provincia à tribus provinciis, Quangtung nimirum, Kiangsi, ac Chekiang, continuis separatur montibus; per quos ut ingrediaris, trium dierum iter est asperrimum; altissimi undique colles, ac profundissimæ valles, horridique calles, famosis græcorum Thermopylis sive Tauri jugis aut difficiliore, aut æquales fortasse. Erat facilis defensio, si vel pauci rustici asperiora occupassent loca, aut vias rescissionibus aliquibus impedivissent: sed Tartarorum metus adeo Sinarum animos occupaverat, ut vel equorum aspectum non ferrent. Nudos ergo à presidio montes fugientes relinquunt Sinæ, quos vel ita vacuos ac non custoditos summa superarunt

*Tartari
Fokien provinci-
am occupant sa-
cillime.*

difficultate Tartari, multis curribus ac impedimentis relictis, & pluribus equis præcipitio amillis. Demum facilius totam Provinciam Fokien occuparunt, quam alii potuissent prohibere: vix enim tantum temporis in ea occupanda insumperunt, quantum necessarium est ad eam facile perambulandam. Ipse Imperator, cui nomen Lunguus (quod Draconem Belligerum sonat) qui se quam Draconi similem magis præstitit, aufugiens cum valida militum manu, si numerum spectes. Sed nec sic Tartaros effugit: nam pernicibus equis eum insecuti, sagittis hos fugientes velut ovium greges mactarunt; ipseque Imperator derelictus à suis, inter occisos creditur mansisse: numquam enim amplius de eo quidquam auditum est.

*Lunguus
Imperator
occiditur.*

Quia ergo tota Provincia ultro sese dedit, & facilius
quam

quam ulla alia occupata fuit,
nullibi vim repellentibus Si-
nis, parum passa est à Tartariss;
quinimo plurius ex ea militi-
bus assumptis, & aucto exerci-
tu, eodem deinceps victoriæ
cursu in Quangtung irrupe-
runt. Illud rariū, pari felici-
tate ac velocitate usum fuisse
alterum Tartarorum Ducem,
cui ut mediterranea subigeret,
mandatum erat. Nam eodem
tempore, per Huquang & Ki-
angsi victor transiēs, in Quang-
tung pervenerat; & primam il-
lius urbem. Nanhing, vim ex-
periri volentem, igne ferroque
delevit. Ita à duplici exercitu
facile subacta est Provincia
Quangtung. Inde vero unus ex-
ercitus ad Peking, dives spoliis,
ac victoriis nobilis, revocatus
est; relicto tamen in singulis ur-
bibus præsidio, & designatis
Imperatoris Tartari nomine
Magistratibus, tam Togatis,
quam Militaribus. F 6 Pru-

Quang-
tung Pro-
vincia in-
vaditur.

Prudentiores, hujus facilitatis causam in occupanda Fokien provincia aliunde conjiciunt ; quibus & ego subscribo. Erat tunc temporis in ea famosissimus pyrata Chinchilungus nomine. Hic ex Fokien oriundus, ac vili loco natus, Lusitanis primum Macai, mox Hollandis in Formosa (ita Insulam vocant) ut famulus servivit (Iquem exteri omnes vocabant) omnibus notissimus, Hispanis, ac Hollandis. Non ita multo post pyrata evasit : ubi vero ex parvis initiis ingentes congregavit classes, ingenio ac manu promptus, ad tantas demum divitias ac vires pervenit, ut Sinicum Imperatorem vel æquaret, vel superaret : nam totius Indiæ mercimonia solus obtinebat, cum Lusitanis Macai, cum Hispanis in Philippinis, cum Hollandis in Formosa ac nova Batavia, cum

*Famosus
pyrata a-
pud Sinas.*

Ja-

Japonibus, nec non reliquis
Regnis, ac Insulis hujus Ocea-
ni Indici ditissima habebat
commercia. Sinicas merces so-
lus per suos educebat; Indicas
autem & Europæas, ac argen-
tum reducere solitus. Cum e-
nim ab Imperatore Sinico cri-
minum veniam extorsisset po-
tius quam obtinuisset, ita viri-
bus auctus est, ut jam classes
ter mille navium instrueret.
His non contentus, occultè
Imperio inhiabat: verum quia
probè noverat, nihil se efficere
posse, dum Imperialis Taimin-
ga Familia supereslet (nun-
quam enim populus aut præfe-
cti illum admisissent, quinimo
ut perduelli restitissent po-
tius) hac Tartarorum occasio-
ne sperabat illam extinguen-
dam: tum contra Tartaros,
tamquam Sinarum hostes arma
pia pro Sina, ac ab omnibus
pallum arripienda sumere cogi-
tabat.

tabat. Nec dubium quin eo prætextu, tanquam Servator ab omnibus adjutus ac susceptus fuisset. Itaque cum Tartaris secreta haberet at consilia, illis favens, ut sibi prodesset. Hoc autem tempore, quando in Fokien irrumpebant, totius belli Dux à Lunguvo declaratus fuerat; omnes exercituum Duces, illius erant vel fratres, vel affines; milites omnes illius obsequio addicti. Ab hoc ergo admissi sunt Tartari: unde non mirum, si Provinciam Fokien ingressi, illum Regis titulo donarint, Pignan Regem constituentes (quod Pacificans Austrum sonat) ac multis aliis honoribus ornantes, ut facilius deciperent: fortassis enim illius mens eos non latuit, vel ex magna qua pollebat potentia suspicabantur quod erat; illum videlicet aspirare ad summa: vim tamen contra illum adhibere

*Tartari
mira arte
pyratam
decipiunt,
ac capiunt.*

bere ausi non sunt; quinimo toto tempore , quo in Fekien Tartarorum Regulus militum Dux mansit , honorifice eum habuit, munera sæpè transmittens , ac splendidis excipiens conviviiis , eidem insuper Fokien & Quangtung Provincias regendas promittens. Jam ergo se Australium Provinciarum regimen solidum ac stabile obtenturum cogitabat : sed longè aliud accidit. Cum enim Regulus Tartarus ad Peking redire vellet, Sinarumque Præfecti (ut mos est) omnes illum convenirent ad valedicendum , ac per aliquod itineris spatium comitarentur ac deducerent ; hoc ultimum urbanitatis officium Iquon sive Chinchilungus , sui omnisque adeo periculi securus , etiam præstitit: ita cum paucis, classe in portu Focheu Metropolitanae relictæ, Regulum Tartarorum

rum adiit, ac comitatus est: sed cum valediceret, & jam abundi peteret facultatem, à Regulo invitatus est ut secum ad Imperatorem in Peking iret, ubi majores honores splendidis verbis promittebantur. Multis hoc iter excusavit: sed ire tandem coactus fuit; & hac arte captus est, qui alias armis vix capi potuisset. Etiamnum in Peking arcta detinetur custodia: quia illius filius ac fratres, cum captum audirent, classes repetivêre, quibus mare Sinicum infestant hactenus. De quibus infra aliqua dicenda occurrent.

*Vincuntur
Tartari in
Quangsi.*

Alter interea exercitus, qui per mediterranea in Quangtung pervenerat, inde Quangsi provinciam invasit. Sed hîc arma, quorum vel nomen Sinis timendum fuit, egregiè retusa sunt; & unde minime cogitabant Tartari, victoriæ obicem
re-

repererunt. Erat forte Quangsi
provinciae Pro-rex Khin Tho-
mas, Christianis sacris initia-
tus & summam militum hujus
provinciae praefecturam Ching
Lucas obtinebat, cujus fami-
lia, jam à quinta progenie, non
minus Imperatori Sinico stre-
nue quam Christo militabat:
Hi ergo quamplurimis mili-
tibus ac Ducibus congregatis,
qui ex aliis provinciis in
Quangsi confugerant, commu-
nibus armis Tartaros vinci pos-
se ostenderunt. Nam postquam
jam Tartari aliqua hujus pro-
vinciae loca occupassent, il-
los magna strage affectos vice-
runt: imo Quangtung vici-
nam provinciam ingressi, Oc-
cidentalem illius partem recu-
perarunt. Post hæc, ut caput ha-
berent pro quo pugnarent, ac
cujus auspiciis regerentur, re-
liquosque Sinas promptiores
& alacriores ad communem
pa-

*Junglieus
fit Sinarum
Imperator.*

patriæ defensionem allicerent, Regulum ex Taiminga Familia, Vanliei Nepotem, qui in Queilin, Quangsi Provinciæ Metropoli sedem habuit, in Imperatorem elegerunt, qui Junglieus dictus est. Hic in Quangtung Provinciæ nobilissima Chatking urbe Imperialem fixit sedem, & hætenus utcunque feliciter contra Tartaros pugnavit. Apud hunc maximus Eunuchus, P'ang Achilleus dictus, Christianus est sacris initiatus, à multo tempore ita Christo serviens, ut nomine ac re semper hætenus se verum Christi cultorem ostenderit; quod ut melius ageret, apud se Patres à nostra Societate habuit: inter quos est R. P. Andreas Xavier (cujus agnomen proprium est Cofler) Austriacus, & R. P. Michael Boym Polonus; quorum opera frequentissimi hic

ad Christi ovile accesserunt; inter quos, ipsa Imperatoris Mater, Uxor, ac filius, totius Imperii heres; qui Constantinus dictus est, & cui à bonis omnibus adprecandum, ut (favente Deo) alter sit Sinarum Constantinus. Ipsemet Imperator à Fide Christiana non abhorret; sed hætenus Baptismum distulit: permisit tamen ut Regina patrem Michaëlem Boym è nostra Societate Legatum, ad præstandam Summo Pontifici obedientiam, ablegaret, ut Europa jampridem inaudiit. Deus Opt. Max. eam illi concedat felicitatem, quæ longe lateque in omnes redundet Sinas, ad majorem DEI gloriam.

Non tantum in Quangsi, sed etiam in Fokien, visi sunt Sinæ animos resumere. Cum enim Tartarorum exercitus ex ea Provincia ad Peking revocatus

*Imperii heres Christi-
stianus fa-
cris initia-
tus.*

*Latrones
Fokien Pro-
vinciam
turbant.*

tus esset, vix eo pervenerat, quando ex montibus Fokien provinciæ Vangus quidam idolorum sacrificulus (qui olim militum Dux fuerat) cum multis seditionem excitavit, ac nobilem urbem Kienning, aliasque civitates occupavit, occisis Tartarorum præfidiis. Alii quoque huius exemplum secuti, ex montibus ubi latitabant eruperunt, & varia loca ceperunt. Quinetiam eodem tempore capti Iquon affines ac fratres maria infestabant: unde in terram egressi, partem provinciæ circa Sivencheu & Changcheu suis armis ac milite habuerunt infestam. Erat tum temporis in Chek ang provincia summus Tartarorum præfectus, duarum provinciarum Prorex; qui auditis his motibus eadem nocte, maxima celeritate cum omnibus copiis in Fokien contendit. Timebat non im-

me-

merito ne montium fauces , ac
 difficiliora itinera Sinæ occu-
 parent: quod si fecissent , pla-
 ne de illa actum fuisset provin-
 cia. Sed ubi ad montes per-
 venit Changus (nomen id Pro-
 regi fuit) & à præfidiis vacuos
 montes invenit , tum se victo-
 rem , ac rebelles per litos pro-
 clamavit. Ingressus est ergo ,
 nemine reluctante ; & Kien-
 ning urbem , in quam se rece-
 perat Vangus, obsedit. Tenuit
 aliquot menses hæc obsidio :
 nunquam tamen eam urbem
 vi intercipere potuit ; quin po-
 tius plurimis suorum amillis ,
 judicavit sibi temperandum
 esse ab assultibus , & urbem
 eminus obsidendam : obtinuit
 tamen per id tempus , ne reli-
 qui Sinarum Duces cum Van-
 go conjungerentur ; unde vires
 sufficientes habere non potuit
 Vangus , quibus extra mœnia
 bellum committeret.

*Changus
 Tartaro-
 rum Dux
 frustra ur-
 bem Kien-
 ning obsi-
 det.*

Tar-

*Capitulum
tanquam, ac
deletur.*

Tartari vero qui erant in Peking, ubi hos audivere motus, novum exercitum statim submiserunt, ad hanc Provinciam pacandam. Novorum ergo militum auxilio, post aliquot mensium spatium quo urbem obsederant, tandem magnis allatis tormentis (quæ baiuli per asperrimos montes raro portabant artificio, onera etiam maxima longis vectibus suspensa humeris ferre soliti) mœnia disjecta sunt, & omnes intra urbem tum milites, tum cives, ipsique infantes ad interneccionem occisi: trecenta hominum millia ibi cæsa fuisse Patres nostri mihi scripsere. Deinde urbs tota flammis est tradita. Eo incendio nostrum hic etiam templum pulcherrimum conflagravit. Duo autem patres è nostra Societate ex ipsa urbe paulo ante mira Dei providentia emissi fuerant,

R. P.

R. P. Simon de Cunha Lusitanus, & R. P. Joannes Nicolaus Sinogoleski Polonus, tamquam Loth ex Sodoma servati (quod nomen, ob nefandam libidinem, huic urbi maxime convenit.) Intercepta porro & deleta hac urbe, totam hanc provinciam facile iterum subegerunt Tartari: ex Sinis autem, alii montes repetivere, alii maria: atque ita denuo ad Peking novus hic exercitus revocatus est. Observandum enim hoc quoque in Tartarica militia rarum, quod victores exercitus revocent, ac novos submittant ex sua gente, quæ tota omnino belli studiis addicta est; qua in re duo potissimum spectant: Primum quidem, ut ultro citroque militibus per provincias assidue transeuntibus, Sinas timore in officio contineant: Secundum, ut magis egentibus Tartaris militibus

bus provideant: victores enim multis spoliis ditatos revocant, ut se recreent; quorum exemplo ad fortiter pugnandum magis egressos invitantur, similem fortunam expectantes, opimamque prædam sibi quoque minime defuturam rati.

Ceterum his peractis, res Tartarorum ad maximum pervenerunt discrimen, occasione cujusdam proditoris. Quamvis enim omnem moveant lapidem, ut nullus detur rebellionis locus; quamplurimas tamen experti sunt. Cum enim vastum & ingens sit hoc Sinarum Imperium; ut præsidia delito loco atque ordine collocentur, necesse est Sinas ipsos ad hæc etiam adhibere: soli enim Tartari non sufficerent. Et quamvis hoc diligenter observent, ut numquam ex eadem provincia Duces vel milites in ea relinquant; quamplurimos
tamen

*Præsidia
Tartaro-
rum qua-
lia.*

tamen habuere perduelles. Ita autem præsidia distribuunt, ut in qualibet Metropoli sedem figat summus militum Dux, cui omnes reliqui pareant. Hic justum alit exercitum; ac ubi majores motus audit, opportunè subvenire debet. Quælibet deinde urbs suum habet Ducem cum sufficiente militum numero. In Metropoli maxima ex parte Tartari sunt milites; in aliis urbibus Sinæ fere omnes. Sed cum nullum adeo egregium consilium, aut regimen providum sit quod proditio evertere non possit, nec sui Tartaris defuere proditores. Inter hos, primus à Tartaris defecit summus Dux ^{Dux Kinus} Kinus, qui provinciam Kiangsi ^{à Tartaris} regebat. ^{defecit.} Erat ille ex Leaotung oriundus. Hujus autem regionis incolis, utpote Tartariæ viciniis, maximè

G   fidunt

*Inter duos
Tartaro-
rum præse-
ctos odium
Kiangsi
Provinciam
turbat.*

fidunt Tartari. Accidit autem (nescio quo casu) ut illi cum totius provinciæ Visitatore, ob hujus avaritiam, suborirentur aliquæ controversiæ & contentiones, quæ paulatim in secreta odia transierunt : & quamvis uterque more Sinarum miro artificio odium dissimularet ac tegeret ; demum tamen in apertam totius provinciæ perniciem erupit. Cum enim eandem regerent provinciam, ille Militaris, hic Togatus præfectus , sæpè simul convenire debebant, imo & convivia simul celebrabant. Forte protacto diutius convivio (ut moris ibi est) Comædiam spectabant, in qua personæ Sinicis, non Tartaricis vestibus, tamquam pulchrioribus utebantur. Tum Kinus ad Visitatorem conversus, *An non hic habitus nostro, inquit, est gravior ac melior ?* Fuisse hæc verba

ba ejusmodi, ut de iis Visitator per libellum Imperatorem admonendum judicaret, in quo æmulum Kinum accusabat, quod edictum Tartarorum de mutandis vestibus contemneret, magisque propensum erga Sinicas vestes animum ostenderet.

Habebat Kinus apud Visitatorem muneribus largitionibusque à se corruptum quemdam, qui alteri erat à secretis: is eum de singulis dictis vel scriptis admonebat. Ubi vero hunc libellum missum audiit, per suos statim cursorem intercipit, ac libello lecto, quamprimum Visitatoris palatium armatus invadit, ac ipsum trucidat. Deinde cum tota provincia, applaudentibus Sinis, à Tartaris deficit, ac Junglieum Imperatorem agnoscit. Una urbs Cancheu, quæ à fidelissimo Tartaris Duce regebatur,

non paruit Kino ; imo , ut videbimus , sola in causa fuit, cur Tartari denuo Kiangsi ac Quangtung provincias recuperarent. Nam & in Quantung provincia summus militum Dux Lihuzus eodem tempore à Tartaris defecerat, ac eam provinciam Junglieo subjecerat; & in Huquang Australiores partes Junglieum quoque admiserant Imperatorem. Lihuzi autem mens ac consilium erat , cum Kino vires conjungere , & unitis viribus Tartaros ejicere ex Imperio. Nec forte victoria consilio defuisset; sed præfectus urbis Cancheu (quæ quatuor provinciarum clavis est) dolo ac arte spem omnem præcidit. Is ubi Libuzum etiam à Tartaris defecisse , & cum exercitu advenire inaudiit, hanc ad eum epistolam dedit : *Haftenus Kino non parui, quod illius vires Tartaris*

*Cancheu
urbis Præ-
fectus dicitur.*

taris pares non crederem : sed quandoquidem , fortissime Dux , etiam in Tartaros moves , quod amplius ab his sperem non habeo. Tuus sum, & tuarum parvium sectator : ubi vel ipse , vel per tuos aderis , hanc urbem tibi tradam. Interea ex vicina provincia Fokien, quanta potest à Præfectis Tartaricis auxilia poscit , quæ quam potest occulte in urbem intro mittit. Adest ergo Lihuzus , & urbis portas apertas reperit: sed dum quasi de tota re securus cœpit ingredi , ab undique insurgentibus Tartaris invaditur , ac magnavi repellitur. Inopinatus iste casus perculit ejus milites ; magna- que affecti sunt strage : ipse quoque extinctus dicitur ; nam de eo nil amplius auditum est.

Hæc res maxime Jungliei Imperatoris negotia ac spes

turbavit. Sed Kinus interea non paucas de Tartaris victorias obtinet. Cum enim sum-

*Kinus Tar-
tarus vocat.*

mus Australium provinciarum præfectus, qui in Nanking urbe sedem habebat, quantas potuit copias repente collegisset, ut Kinum opprimeret; cæsus tamen ac fugatus est aliquoties. Et siquidem hic Kinus victoriarum cursum promoveret potuisset, ad ipsam usque Nanking urbem victor penetrasset; sed propter urbem Cancheu merito sollicitus, regredi coactus est: quia à tergo hostem relinquere tutum illi non erat, cum nec annonam, nec reliqua necessaria à Junglieo habere posset, nisi per urbem Cancheu, prono flumine. Quare ubi de Lihuzi casu inaudit, cum omnibus suis copiis ad Cancheu urbem se contulit, eamque obsedit. Verum dum hæc obsidio moras trahit, ex Regia Peking

novus

novus adfuit Tartarorum exercitus, cui mandatum erat, ut Kiangsi provinciam recuperaret. Unde Kinus, relicta obsidione, ad Borealia provinciæ confinia custodienda se recepit, Tartaris ingressum prohibiturus. Et primo quidem satis feliciter ac fortiter pugnavit: ingentem enim habebat exercitum Tartaricis armis assuetum ac pugnis: sed irruentium impetum sustinere diutius non valens, coactus est tandem retrocedere, ac Metropolim Nanchang ingredi ad securitatem: quam tamen urbem Tartari violento Marte invadere non ausi, longa obsidione ad deditionem cogere statuunt. Convocatis ergo undique rusticis Sinis, & ad opus adactis, tantum effecit, ut latissimam fossam per ingens spatium circa urbem ducerent quacumque per terram patebat iter;

Kinus Tartari obsidetur.

in fluminibus vero classes disposuerunt, omnem sic urbi annonam interclusuri. Est urbs Nanchang ampla, & incolis frequentissima, quam ingens tum temporis militum multitudo propugnabat: unde, licet quantam potuit Kinus annonam collegisset, post aliquot tamen obsidionis menses ad summas angustias reductus est. Quamplurimi jam fame moriebantur, & tamen deditionem differebant, à Iunglieo auxilia sperantes. Sed & Cancheu urbs, numquam à Quangtung militibus subigi potuit. In quo rerum articulo, summa victus inopia pressus Kinus, sic suos est allocutus: *Nulla nobis, commilitones, spes restat, nisi in manu & animis. Vbi nobis per Tartaros aperienda est via: fortiter agite, meum secuti exemplum.* His dictis, & rebus bene ordinatis, derepente erupit; sum-

Kinus ex urbe erumpit.

summamq; in fossę transitu difficultatem expertus, demum eam, nequicquam pugnantibus Tartaris, cum suis superavit, ac pugnando fugę locum invenit, quamplurimis occisis Tartaris. Kinum vivum evasisse, constans est fama, ac latitare in montibus, cum non contemnendis copiis, & novas bene agendi ibi expectare occasiones.

Ubi ergo evasit, Tartari urbem ingressi eam diripiunt; deinde cives omnes internecione delent. Est enim hoc Tartaris solemne, ut urbibus sese tradentibus nil mali inferant; resistentibus autem priusquam in eorum potestatem veniant, duriores sint; sed rebellantibus nullo modo parcant, si vi recipiantur. In hac etiam cæde duo ex nostris Patribus R. P. Tranquillus Grassetti Italus, & R. P. Joseph. de Almeida Lusitanus, ac frater Coadjutor Emanuel

*Nanchang
urbs vastatur.*

Gomez Macaensis periêre , non quidem intra urbem , sed in pago à prædantibus militibus occisi ; antiquum quæque ac pulchrum templum nostrum conflagravit intra urbem. Post hæc , Tartari totam Provinciam pronam ad dedicationem nacti , ea omnino pacata , & relictis novis præfidiis , reversus est ad Peking victor exercitus. Interea Peking alii tres novi parabantur exercitus , ad Quangtung , ac reliquas provincias , Junglieo Sinarum Imperatori adhuc subjectas , de novo subigendas , ac melius conservandas. Cum enim tutor Imperatoris Tartari , ac reliqui Magnates , tot viderent motus & defectiones Australium Provinciarum ; ut sibi subditos in officio continerent , decreverunt eas concedere Tartaris Regulis , tributariis tamen , à quibus regerentur.

Anno

Anno itaque, quo hæc ageban-
tur, M. DC. XLIX. tres Reguli *Tres Regu-
li creantur,
ac cum to-
tidem exer-
cibus con-
tra Lun-
glieum
mittuntur.*
missi sunt cum tribus justis ex-
ercitibus, qui partim Tartaris,
partim Sinis militibus consta-
bant. Unus ex illis provinciæ
Fokien Regulus, alius Quang-
tung, tertius Quangsi constitu-
tus est, ea conditione, ut pri-
mum unitis viribus ac armis
Quangtung recuperarent, ac
Junglieum profligarent. Sed
de his infra: nunc ad præci-
puas Borealium provinciarum
à Tartaris defectiones venia-
mus.

Non minus ad Boream,
quam ad Austrum, libertatis
amantes Sinæ se sic interim
probarunt: ubi Duces quidem
à Tartaris victi, sed non capti,
secreta de ejiciendis Tartaris
agitantes consilia, & hi provin-
ciarum tutiora ac secretiora lo-
ca incolentes, quotquot pote-
rant milites congregarunt.

Tres ex illis in Xensi provin-
ciæ densissimis montibus vaga-
bantur: primus, Hous diceba-
tur. Hic jam viribus pollens,
reliquos invitavit ut sibi auxilio
essent, ac conjunctis viribus pa-
triam liberarent. Unus illi con-
sensit, alter non adfuit; duo
tamen militum millia ad Ho-
um in suppetias misit. Itaque
cum vigintiquinque millibus
progreditur Hous; non con-
temnendæ copiæ, si milites ani-
mo ac fortitudine fuissent pari.
Præmisit diploma, quo Tarta-
ros audacter provocabat, ac o-
mnia illis extrema minitabatur;
Sinis vero libertatem, incolu-
mitatem, atque omnia bono-
rum genera promittebat. Ne-
que paucas urbes ac civitates
ad deditionem faciles invenit,
Sinis ultro portas aperientibus,
& excipientibus: Sigan
Metropolitana urbs sola præ-
sidium ad vim repellendam
ido-

*Hous in
Tartaros
insurgit.*

idoneum habebat. Tria erant ea in urbe Tartarorum millia, ac selectorum Sinarum duo millia, ex his qui sub Tartaro Imperatore merebant. Eorum Dux, ubi Hoi motus audivit, undique quas potuit collegit vires, ac reliqua ad ferendam obsidionem necessaria, donec nova Tartarorum auxilia advenirent. Ubi autem rescivit Sinas ultro urbes ac civitates tradere, ut hoc in Metropolitana ne fieret, cives omnes ipse trucidare crudelissime constituit: nec ullis umquam precibus ab immani hac sententia dimoveri potuit; donec tandem totius provinciæ Pro-rege rogante, ac suadente, promissa civium fidei opera, tyrannicum consilium mutavit. Interim edixit, ut omnes denuo capillos, & omnino more Tartarico raderent, indicta perduellionis pœna; ut eo discrimine

*Crudele
consilium
Ducis Tar-
tari.*

cives à reliquis, si qui forte ingrederentur, dignosceret: hætenus enim Sinæ, capillorum suorum amantissimi, non totos crines abradebant, sed parvam dumtaxat eorum partem temporibus hærentem. Edixit præterea, ut ubicumque intra mœnia plures quam bini colloquerentur, id morte luerunt: vetuit, ne quis mœnia conscenderet; ne quis noctu per urbem obambulare, ignemve aut candelam noctu domi accenderet: jussit ut omnia armorum genera traderentur; qui secus facerent, omnes cum tota familia rei mortis essent.

Post hæc, ut hostium vires exploraret, aliquos equites emisit, qui partim cæsi, partim fugientes in urbem regressi sunt. Quinetiam ut fortitudinis Tartarus Dux ac securitatis ostentatione deterre-
ret hostem, portas urbis aper-
tas

tas esse voluit ; imo nec mobiles fossarum pontes attolli permisit. Adest tamen Hous, & *Metropolitana Sigan obsidetur.* ingente in hanc urbem circumquaque à longe obsidet, extra tormentorum curulium iectum. Trium leucarum est ambitus urbis : ut autem majores quam revera habebat Hous vires ostentaret, ignavum vulgus rusticorum suis adjunxit, cum quibus trecenta hominum milia effecit. Tantam ubi Dux Tartarus vidit multitudinem, omnes esse milites credidit : unde de civibus omnibus delendis iterum cogitat : sed meditata tam immania spes prosperi successus discussit. Gavisus enim plurimum fuit, quando ex mœnibus prospectans, milites Sinas, quos habebat sub signis, magnis animis cum Hoi copiiis dimicare vidit. Hoc enim viso clamabat, *Hoo Man-zu*, quod bonos barbaros sonat :
ita

ita nimirum à Tartaris Sinæ
 vocantur; ut fere subactæ gen-
 tes subigentibus ludibrio sunt.
 Cumulabat vero hoc scomma
 his verbis *Manzuxa Manzu*,
 hoc est, barbari barbaros ne-
 cant: quos tamen, ubi à pugna
 redibant, non solum collauda-
 bat, sed argento etiam donabat,
 quod in mœnibus, ad præmia
 eorum qui promptissime dimi-
 cassent, exponi iusserat. Itaque
 Hous, cum nullos intra urbem
 motus esse civium, prout spe-
 rabat, intelligeret, conatus suos
 in irritum cecidisse videt. Sed
 & Tartarorum exercitus sup-
 petias venit: de quo ubi per
 exploratores admonitus fuit
 Hous, aufugit illico; neque
 sic tamen Tartarorum manus
 omnino evasit. Tartarus enim
 Dux equites in fugientem ex
 urbe emisit, qui ultimum ejus
 agmen occuparunt, & occi-
 sione deleverunt, quampluri-
 mis

*Urbs Si-
 gam libera-
 tur.*

mis ablatis spoliis; quæ Dux ita distribuit, ut vulneratis plus daret, quam ceteris. Quid post hæc de Hoo actum, hætenus ignotum est, & nihil de eo auditum. Nihil ergo hi motus Borealium Sinarum contra Tartaros magis effecerunt, quam Australium provinciarum turbæ; nisi vastitatem incolarum ac regionum, quas Tartari denuo occupantes, utrimque misere vastarunt, ac spoliarunt.

Hoc periculo defuncti Tartari, in aliud maximum, ab eorum insolentia ortum, incurrerunt. Anno enim M. DC. XLIX. Tartarus Imperator, jam adulescens, uxorem ducere cogitabat filiam Regis Occidentalis Tartariæ, nimirum Tanyu Regni; ut vel sic hunc Regem, cujus vires formidabat, amicum conservaret. Ad eum ergo Legatum misit Patrum

Tartarorum insolentia res eorum ad magnam discrimen perduxit.

truum suum Regem Pavang. Huic per fortissimam urbem Taitung, quæ Xansi provinciæ Borealissima est, iter erat. Dicitur autem hæc urbs clavis Xansi provinciæ, estque magni momenti contra Occidentales Tartaros : multis enim munimentis præest, ac ingentem militum numerum alit, ad montium & itineris custodiam ; ibi enim trans murum illum fama inclytum ingentes planities sese explicant, Tartarorum excursionibus aptissima. Sunt in hac urbe (ut vulgo creditur) totius Sinæ pulcherrimæ mulieres : harum aliquas Tartari, qui comitabantur Pavang, rapuerunt ; ac inter ceteras, nobilem puellam, cum ad sponsi domum duceretur : inauditum hætenus Sinis crimen. Gubernabat pro Tartaris has terras Kiangus præfectus militum : apud hunc

po-

populi de Tartarorum insolentis conquesti sunt. Ille rei indignitate motus, mittit statim qui Regulum Pavang admonet, ac roget, ut sponsam restitui jubeat, ac suorum immoderationem compescat. Regulus hæc surda excepit aure: Quamobrem ipsernet Dux Kiangus Regulum adit: à quo non modo non admissus est ad colloquium, verum etiam injuria affectus ex palatio ejicitur. Ira itaque fremens, Tartarorum sanguine acceptam injuriam ulcisci statuit: suos milites convocat, ac repente Tartaros invadit ac trucidat. Ipse Regulus per murum dimissus vix vivus evasit, pernicis equi celeritate. Tum Kiangus vexillum erigit, quo se Han Regni, hoc est, Sinici Imperatoris subditum declarat, nullo tamen Imperatoris nomine sigillatim expresso; forte quia ob

maxi-

*Kiangus in
Tartaros
insurgit.*

Kiangus
magnas
congregat
vires.

maximum itineris intervallum de Junglieo nihil audierat. Itaque Sinas omnes ad patriæ defensionem, ac Tartarorum expulsionem invitat. Nec pauci fuere milites ac Duces, qui ad eum concurrere. Quin & ab Occidentalibus Tartaris (contra quos ipse cum suo milite hætenus steterat) magnis promissis auxilia poscit, ac obtinet. Hæc res mirum quantum Regiam turbavit, ac Tartaros præfectos: nam Occidentales Tartaros Imperio inhiare, ac sibi invidere, non dubitabant: sciebant eorum vires, ac copias firmiores ac plures esse, quam Orientalium Tartarorum. Augēbat metum quod nullos deinceps sibi equos fore animadverterent, quibus ut abundat Occidentalis Tartaria, ita Orientales non aliunde eos emergere poterant. Quare quanta posunt velocitate, antequam Kiangus

angus majores congregaret vi-
res, justum exercitum Tartaro-
rum contra eum ex Regia Pe-
king mittunt. Kiangus vero, qui
non minus fortitudine quam
arte promptus erat, & Tartaro-
rum ingenia probe perspecta
habebat, à multo tempore cum
illis degens, fugam primo cum
suis simulat; sed in ultimo ag-
mine currus quamplurimos ire
jubet, operose contactos, quasi
ditissima quæque continerent;
qui tamen re ipsa non merces,
verum tormenta majora ac
minora quamplurima inver-
so ore vehebant. Tartari ve-
ram eam fugam rati, incompo-
sito agmine ad prædam advo-
lant: verum tormentis inopi-
nato explosis maxima eorum
pars occumbit; quin & Kian-
gus acie obversa, confusos in-
vadit, ac non parva edita strage
fugat. Paulo post quoque,
non minus stratagemate quam
for-

*Kiangus
stratage-
mate Tar-
tari vicit.*

*Tartaros
iterum ca-
dit.*

fortitudine insignem se Kiangus ostendit : cum novo ac reparato Tartarorum exercitu aperto confligit marte , ac nobilem reportat victoriam , qua Regiam Peking confusione ac metu implevit. Jam enim victor Kiangus ingentem ex concurrentibus undique Sinis contraxerat exercitum , ita ut centum quadraginta millia equitum , & quadringenta millia peditum numerasse dicatur. Ut enim victorem sequuntur omnia , felici jam Duci militare universi contra patriæ hostes contendebant. Unde Amavangus , Imperatoris tutor , nulli alteri tanti momenti negotium committere volens, ipsemet in Kiangum movit , ultimum periculum de Tartarorum fortuna facturus. Tota igitur octo vexilla ad hoc bellum eduxit ; hoc est , cunctas Tartarorum vires , quæ in Peking reperiebantur.

*Amavangus ipse in
Kiangum
movet.*

bantur Constat autem, sub octo vexillis omnes milites Tartaros ac Sinas, tum qui in Peking, tum qui per totam Sinam sunt sparsi, distributos esse.

Primum, album est, quod Imperiale dicitur; secundum, rubrum; tertium, nigrum; quartum, croceum: his tribus ultimis Patruī Imperatoris præfunt; primum autem ipse Imperator regit. Ex his quatuor, permixto colore alia quatuor conficiunt; unde quilibet miles sub quo vexillo sit, & ad quæ castra, vel ad quam urbis partem divertere debeat, cognoscit; ubi semper paratis equis ac armis ad bellum prompti habitant. Cum autem exercitus vel cohors aliqua emittenda est, intra semihoram expediri possunt omnia. Inflat enim pro tuba marinum cornu, illis simile quæ nos Tritonibus appingimus: ex loco autem,

Tartarorum vexilla.

tem, ac modo soni, qui & quo numero milites ac Duces procedere debeant, intelligunt; unde sine mora parati adsunt, ac vexillum sequentes (quod à tergo ligatum eques portat) exeunt; licet sæpe præter Ducem ac Signiferum, nemo, quorsum & cuius rei causa ducatur, intelligat. Quando putandum est, tum primum quo destinentur cognoscunt.

*Secretum
magnifica-
ciunt in mi-
litia Tar-
tari*

Secretum hoc in Tartarica militia, Sinas omnes semper suspensos ac attonitos tenuit. Cum enim putarent Tartaros hanc aut illam regionem petere, sæpe aliam der repente petivere. Illud etiam in Tartarica militia rarum, quod nulla secum ducant impedimenta, nec de annona sint solliciti: cibus quem occupant, satiat: carne ut plurimum vescuntur, nec à semicocta vel semiasa abhorrent: ubi alia deest, occisos equos

equos ac camelos vorant : per *Tartari venatione delectantur.*
otium venantur , ac sæpè integros campos vel montes circumdant ; deinde paulatim coeuntes feras in medio claudunt , ex quibus quot & quascumque volunt , interimunt : venaticos etiam adhæc canes præstantissimos alunt, ac vultures. Cubile illis est solum, tape-
te, quo ephippium contegunt, substrato: à domiciliis incolendis abhorrent : tentoria pulcherrima habent , quæ tanta velocitate ac arte erigunt vel deponunt, ut festinantem exercitum non detineant. Si domos inhabitare necessitas cogat, parietes omnes per-rumpunt , relictis columnis, ac tectis: eundem locum cum equis pro cubili habent. Ita militiæ soli vivunt, seque indurant.

Ex omnibus ergo vexillis, Amavangus optimos quosque ac frequentissimos eduxit. Præ-

H terea

Amavan- terea à tribus Regulis, quos in
gus cum Austrum ablegabat, partem
Kiango pu- militum sibi adjunxit; mandans
gnare non ut per provincias, per quas
audet. transibant, ex præsidiariis cer-
 tum acciperent numerum, quo
 defectum supplerent. Sed in-
 gentem licet exercitum duce-
 ret Amavangus, numquam ta-
 men pugnare cum Kiango vo-
 luit; ne nondum bene fundati
 Tartarorum Imperii fortunam
 everteret, aut unius pugne pe-
 riculo exponeret. Itaq; licet Ki-
 angus sæpius pugnam parato
 exercitu obtulisset, semper A-
 mavangus detrectavit, donec
 quid Occidentales Tartari re-
 sponderent cognosceret; ad
 quorum Regem Legatum cum
 magnis misit muneribus, filiam
 ejus pro Sinici Imperii domino
 in uxorem petens, ac affinita-
 tem rogans; insuper, ut Kiango
 auxilia non submitteret. Obti-
 nuere ditissima auri, sericorū,
 ar-

argenti ac mulierum munera, quod volebat. Unde Kiangus à Tartaris desertus, ut rebus suis melius provideret, ad Taitung urbem regressus est; cuius rei cito illum, sed frustra pœnituit. Amavangus enim, convocatis *Kiangi error.* innumeris undique rusticis, ingenti fossa (quæ decem leucas ambitu continebat) incredibili trium dierum velocitate, & erectis undique castellis, subitaneo opere urbem clausit. Tum enimvero Kiangus errorem suum agnovit, ac sibi suisque fame pereundum non dubitavit, quod ad fossam ducendam spatium concessisset. Itaque ira fremens, ut erat egregius miles, ad suos conversus, *Mori, inquit, volo, non fame, sed ferro, si moriendum est.* His dictis cum toto exercitu ad fossam tendit. Pugnatum hic magna utrimque contentione; ab istis, ut fossam transirent; ab il-

*Kiangus
occiditur.*

lis, ut defenderent: varia fuit fortuna, ac incerta victoria, donec Kiangus fortiter pugnando sagitta transfixus corruit, & cum eo spes tota Sinarum. Milites, eo mortuo, depositis armis partim aufugerunt, partim se Tartaris tradiderunt; à quibus libenter ac humaniter excipiebantur, factis utiq; gaudentibus, quod tantum amittendi Imperii periculum evasissent, ac tantū hostem debellassent. Post hæc Taitung urbem spoliarunt, & præcipue Pucheu civitatem, quam etiam igne cremarunt; ita templum ibi nostrum periit, ubi paucos ante annos, Licungzi latronis tempore, & Patrem Michaëlem Valta Austriacum amiseramus. Reliqua ultrò se submiserunt. Inde vero Tartari victores, ac spoliis onusti, Peking redierunt; ubi tum temporis eram, & ditissimos plerosque redeuntes vidi. Amavangus autem deinceps

ceps Occidentalem Tartariam ingressus est, ubi Xunchii Im-
 peratoris matrimonium stabili-
 vit, & quamplurimos equos à
 Regni Tanyu Tartaris accepit.

*Xunchii
 Imperator
 uxorem
 duxit.*

Interea tres Reguli, de quibus supra, Aultrum petebant, ut inquietas illas Provincias in officio continerent. Per Xantung iter habebant prono flumine Guei navigantes: cumque transirent per eam regionem, quam Imperator, occisis obperduellionem Sinis, inhabitandam & colendam Tartaris distribuerat, horum quamplurimi, cum magis bello ac armis gauderent quam aratro aut ligonibus, agriculturæ ignari, ut Regulos comitari possent rogarunt. Duo ex Regulis hos admittere noluerunt inconsulto Imperatore; tertius, Kengus dictus, admisit: itaque læti rustica instrumenta in bellica permutarunt. Imperator, ubi

hæc rescivit, Kengo mandat, ut eos remittat: at ille varia prætendens, obedire detrectat. Quare Australium Provinciarum summo Gubernatori, qui Nanking residebat, Imperator rursus mandat, ut Kengum vel vivum capiat, vel occidat. Facit ille Imperatoris mandatum secretissimè. Regulos Nanking advenientes alacriter excipit, paratis conviviiis, ac comœdiis exhibitis, quasi nullum ab Imperatore mandatum haberet. Cumque adesset dies, quo iter suum Reguli per magnum Kiang fluvium continuare volebant, prædictus Gubernator eos iterum convenit, ac in ipso flumine convivio excipit, quasi valedicturus: (habet autem Sina ad hunc usum pulcherrimas ac ingentes naves, quæ quædam palatia inaurata crederes.) Regulos igitur in hujusmodi navi

con-

convivantes hilariter detinet, donec milites omnes longius præcellissent: tum vero Imperatoris mandatum Kengo exponit. Ille promptam obedientiam simulans, se in ejus potestate futurum, & Nanking reversurum promittit, si prius concederet, ut ad navim, quæ ipsum expectabat, se conferret, & de rebus suis disponderet. Concessum est; & navem ^{Kengus} ingressus, laqueo se suspendit; ^{Regius} ac mortem, quam effugere non ^{suspensum su-} potuisset, sibi ipsi intulit. Summus autem Gubernator, Imperatoris nomine, ejus filio eandem quam pater habuerat Præfecturam concessit; atque ita tres Reguli, superata Nanking ac Kiangsi Provincia, ingressi sunt tandem Provinciam Quangtung, Junglieo Imperatori bellum illaturi. Et primum quidem nullo negotio plurimas urbes ac civitates ad vo-

luntariam deditionem pronas habuerunt, trium videlicet exercituum potentiam formidantes; sed Quangcheu Metropolis vim experiri voluit.

*Quangcheu
urbs obside-
tur.*

Est Quangcheu urbs ditissima, ac amplissima, undique magnis ac latissimis aquis cincta. Unica Borealis porta in continenti est; alibi tantum naviculis in urbem patet iter. Aderat ibi cum ingenti classe capti Iquon filius: numerosæ præterea militum copię illam defendebant, inter quas & Macaënſes fugitivi non pauci, qui ob opima stipendia Junglico militabant. Unde non mirum si integro ferè anno obsidionem tulit: fame enim domari non poterat; quia mari facile omnia ac libere advehebantur; Tartaris interim classe carentibus, & navigationis ignaris. Quibus addendum insuper, Tartaros plurimos in ea obsidio-

dione occisos, & ter impressi-
onem facientes, fortiter reje-
ctos fuisse. Attamen xxiv. No- *Quang ben*
vembris M. D C. L. postquam *tandem ca-*
magnis tormentis mœnia Tar- *pitur, ac*
tari dejecissent, eam ceperunt; *vastatur.*
prodente etiam, ut fertur,
Præfecto quodam Sinico; cui
eamdem Tartari Præfectu-
ram, quam habebat, reliquē-
re; unde proditionis suspicio.
Altera vero die urbem spo-
liare cœperunt, & ad quin-
tam usque Decembris depræ-
datio tenuit, in qua infantes,
mulieres, ac obvii omnes neca-
bantur crudelissime; unaque
audiebatur vox, *Occide, Occide*
hos rebelles barbaros. Artifici-
bus tantum aliquibus vita per-
missa est, ad conservandas artes,
& iis quos ad spolia portanda
milites Tartari robustiores vi-
debant. Sexta demum die
Decembris Regulus diploma
publicavit, quo sæviri ultra

vetuit, postquam supra centum millia hominum occisa sunt, præter eos qui obsidionis tempore vario mortis genere prærepti fuerant. Post hæc, circumvicinæ civitates omnes Legatos suos miserunt, per quos Tartaris se ultro dedebant, misericordiam implorantes, quam magnis missis muneribus obtinuerunt. Deinde Regulus in Chaoking copias duxit, ubi Jungliei erat Regia; ex qua cum tota Familia impar viribus Rex aufugit, & urbem Tartaris cedere est coactus. Quoniam autem Rex iste cum suis devenerit, hætenus ignotum est mihi, (Quangsi Provinciam ingressum non dubito.) Hoc enim tempore ex Provincia Fokien Sinica navi vectus, Philippinas petii, in Europam ab iis missus, à quorum nutu discedere mihi nefas.

*Junglieus
fugit.*

In Metropolitana Quang-
cheu, templum magnificum ha-
bebamus, ubi Pater Alvarus
Semedo, Christianam rem pro-
curabat, qui etiam à Tartaris
captus ligatusque fuit, sæpe
mortem minitantibus, nisi ar-
gentum, quod bonus Pater
non habebat, proferret: de-
mum postquam multa passus
esset, ob venerandam cani-
tiem, & libertatem & vitam
mirabiliter obtinuit, à Regulo
agnitus ac dimissus: quinimo
ab eodem Breviarium Roma-
num, Sacra Biblia, ac bonam
argenti summam eleëmofynæ
nomine accepit, & domum in-
super, ex qua templum con-
strueret. Quod mirum videri
non debet; namque hic Regu-
lus & Patres in reliqua Sina
noverat, & Religionem Chri-
stianam perspectam habebat,
quando sub Sun Ignatio mili-
tabat, sub quo ad Tartaros con-

*Tartari
Templum
offerunt
Patritus.*

*Tartari si-
dem ample-
ctuntur.*

fugerat. Nec solus hic Tartarus rebus nostris favet; ceteri fere omnes Europæos Patres amant, æstinant ac venerantur. Et non pauci ex illis jam fidem amiserunt nostram; majoresque multo fructus speramus, si à sociis adjuti, ipsam ingrediamur Tartariam, ut meditamur; ubi nostros Deo Optimo Maximo egregiam operam navaturos confidimus. Et fortasse benignus Deus Sinam Tartaris aperuit, ut religione Christianæ in ultimam Tartariam pandat iter, hæctenus ignotam nobis ac inaccessam.

*Coreæ à
Tartaris
deficit.*

Eodem tempore quo hæc agebantur, contra Coreanos etiam motum est bellum. Erant illi ab aliquot annis Tartaris tributarii, ea conditione, ut vestes ac capillos non mutarent; sed Tartari, tot victoriis inflati, jam cogebant ut Tartarico more incederent: quare totum illud

illud Regnum à Tartaris defecit. Sed quid deinceps actum, nondum ad me perlatum est.

Ceterum inter tantas Tartarorum victorias, initio anni ^{Amavangi} M. DC. LI. mors ^{huius moris} Amavangi ^{per.} luctuosa incidit. Vir fuit, cui Tartarum occupatum Imperium debent, prudentia, iustitia, bellica arte & comitate insignis; ob quas virtutes non modo Tartaris, sed ipsis Sinis amori simul ac terrori fuit. Hujus mors Regiam turbavit. Alter enim Rex Tartarus, hujus frater, nomine Quintus, Xunchii junioris Imperatoris tutelam per vim arripere volebat, Tartaris ac Sinis invitis, qui Xunchium jam annorum sexdecim, posse ac ^{De quo} ^{fol. 102.} debere regimen suscipere contendebant. Quintus autem Rex contra, Xunchii ætatem tantis rebus adhuc imparem prætendebat, ac sibi debitam tu-

telam. Quare Præfecti omnes, eo tempore in Regia versantes, palatium ingressi, Præfecturæ insignia deposuerunt; negantes illa ab alio quam Xunchio se recepturos. Hac visa constantia, Quintus ipse Rex, ne magis exacerbaret animos, & majores turbas excitaret, tandem quievit.

Ceterum, Amavangi mortem, Tartarorum res turbaturam, ac ad magna discrimina perducturam non dubito. Ægrè enim juvenis Imperator illi similem fortitudine ac gubernandi peritia inveniet, quem Reges ac Præfecti omnes venerentur simul, ac timeant; sed tempus futura evolvat. Nunc ad Changhienchun-
gum secundum latronem veniamus; de quo me acturum promisi: ut quo pacto Tartari non modo Orientaliora, ac Mediterranea, sed etiam Occiden-

Vide supra pag.
72.

cidentalissima Sinæ occuparint, edisseram.

Pudet equidem ac tædet de hujus latronis rebus agere ; tum quia ejus facinora vix fidem invenient, tum quia sunt ejusmodi, ut de iis ne cogitare quidem deceat sine horrore. De eo longam habeo narrationem, à duobus nostris Patribus scriptam, qui in Suchuen Provincia, ubi latro erat, rem divinam procurabant, nempe R. P. Ludovico Bullio Siculo & R. P. Gabriele de Magellan Lusitano: quorum integritati quia debetur fides, ideo adducar ut credam, mortalem hominem ad tantam nequitiam ac sævitiam pervenire potuisse. Ex ea igitur narratione hæc breviter desumpsi, quæ nihil ferè aliud continent, quam di-ræ crudelitatis exempla, & adeo exquisitæ, ut vix dubitari possit, quin Lector, quantum-
vis

Canghien-
chungus
immanis
tyrannus.

vis humanus, ejus auctorem, non hominem, sed feram, aut carne humana indutum dæmonem appellare debeat; & si quod est aliud dirius nomen illi imponere.

In varias Provincias penetravit hic latro, quas omnes rapinis, cædibus, incendiis, omnibusque miseriis impletas fœdavit. Erat illi animus omnes vastare, ne hostes haberet, vel in vivis relinqueret qui à se deficere possent; solis suis contentus militibus: sed nec horum quamplurimis pepercit. Verum provincia Suchuen, ingens ac populosissima, in qua per vim Regium assumpsit nomen, crudelitatis summæ theatrum fuit. Postquam enim Huquang ac Honan, & partem Nanking ac Kiangsi vexasset, pervenit ad eam anno M. D. C. XLIV. & in ejus Metropoli Chingtu, vi capta, primo furoris æstu
Re-

Regulum ex Taiminga Fami- *Varios Re-*
 lia, qui in hac urbe sedem fixe- *gulos occi-*
 rat, occidit; uti jam septem *dit.*
 alios ex majoribus crudelissi-
 me maētaverat. Hęc fuere prę-
 ludia tragicorum actuum, quo-
 rum scenas breviter exhibebo,
 ut videant Europæi quam hor-
 renda sit effrænis & armata
 ferocitas in mediis infidelitatis
 tenebris furibunda.

Habebat latro crudelitatis
 impetus repentinos, ac princi-
 pia ex dirissima orta indole.
 Nam vel leviter ab aliquo of-
 fensus, vel sola offensionis su-
 spicione tactus, repente ma-
 ētari jubebat. Nihil ei in ore
 nisi vocabula mortis. Sæpe u-
 nius ob crimen totam familiam
 necabat, nec infantibus nec
 prægnantibus parcens: quini-
 mo sæpe totam plateam dele-
 bat, ubi ille, à quo offensus fu-
 erat, habitabat, fontem cum
 insontibus involvens. Aliquan-
 do

*Ob unum
fontem in-
fantes plu-
rimos nece-
bat.*

do cursorem in Xensi vicinam Provinciam misit : ille regredi ad tyrannum noluit , lætatus plurimum quod ejus manus evasisset : ob id totam regionem urbis , in qua habitabat , delevit ; & magnam quoque feritati vim intulit , quod cives omnes non eadem pœna affecerit. Ubi carnifex , quem forte ob crudelitatem præ reliquis amabat , morbo extinctus fuit , tum de Medico à quo medicinam sumpserat inquiri : quo interempto non contentus , centum ejus artis homines carnificis manibus immolavit.

Erat quidem in speciem comis ac suavis erga milites ; cum illis ludebat , epulabatur , ac tamquam gregarius colloquebatur ; sæpè ob benè exhibita militaria exercitia , ipse suis manibus eos sericis ac argento donabat. Non erat hoc illi inutile,

tile, nec probrosum: verum & facili de causa crudelissimè coram se aliquos ex illis trucidari jubebat; præcipuè milites ex Suchuen Provincia; cujus populum miro persequabatur odio, quod suspicaretur eum Regia ejus potestate non gaudere. Et vix quidquam agebat in publico, quin id ex comœdia in tristissimam catastropham ac tragœdiam defineret: si enim vel malè vestitum, vel parum generose ambulanti militem fortè videret, morte quamprimum afficiebat. Aliquando militi sericum dono dedit, qui de ejus vilitate apud commilitones conquestus est. Id fortè audivit explorator (quorum quamplurimos meticulosus tyrannus ubique habebat, qui facta & dicta omnium referebant) à quo admonitus, ipse totam illam legionem; cujus vexillo querulus ille miles

Odium tyranni in Suchuen populos.

Legionem militum delet ob nimis crimē.

les arma gerebat, coram se trucidari crudelitissime iussit. Erat ea legio, ut ferunt, duorum millium.

*Præfectos
varios ne-
cat,*

Habebat in Regia urbe Præfectos Togatos sexcentos, publicis officiis præpositos: ex his post trium annorum spatium vix viginti superfuerunt, omnes levissimis de causis vario mortis genere affecit. Summo militaris Tribunalis Præfecto, quem Pingpu Sinæ dicunt, vivo pellem detrahi iussit, quod absque peculiari mandato Philosopho Sinico ad domum suam è Metropoli exeundi potestatem concessisset.

& Eunuchos.

Eunuchorum quinque milia, quos ex Taimingæ Familiæ Regulis à se occisis ad proprium admiserat obsequium, trucidari immaniter iussit; quod eorum uni semel accidit, ut non Regis titulo, sed antiquo latronis Changhienchung nomi-

nomine eum compellaret ;
perinde quasi jam latro non
esset.

Nec idolorum pepercit sa-
crificulis. Hi , antequam latro
Suchuen occupasset, ingentem
tumultum , fictis armati crimi-
nibus , in Patres , qui incolis
Christum annuntiabant, move-
runt ; quæ demum in maiorem
Dei gloriam redundavit ; ita ut
Patribus libere divinam rem
agere permissum sit. Postquam
autem latro Suchuen occupa-
vit, sacrificulus magni nominis,
qui turbarum caput ac auctor
fuerat , ob quædam verba quæ
de tyranno protulit , captus
est , ac in Patrum conspectu ,
qui forte tyranno aditabant, ca-
pite truncatus. Diderant Pa-
tres à Christo inimicis benefa-
cere , sed pro illo intercedere
non potuerunt ; quod latronis
insanam iram noverant , quæ
intercedentes eadem poena ,
cum

*Tyrannus
Patres mor-
do amat.
m. de nece-
re vult.*

cum eo , pro quo intercede-
bant, affecisset. Amabat qui-
dem dirissimus latro Patres ,
tamquam doctos ac hospites ,
ac sæpè cum illis colloqueba-
tur, in palatium sæpè invitabatur;
Patres tamen toties ad mor-
tem se vocatos credebant ,
quam ob præcipitem tyranni
iram merito formidabant. Ter
morti destinati , ex quarto de-
mum periculo divina quadam
manu , ut suo loco videbimus,

*Ob unius
sacrificuli
crimen 20.
milia occi-
dit.*

erepti sunt. Non quievit au-
tem tyrannus unius sacrificuli
morte: undique ad viginti mil-
lia conquisitos vario mortis
genere ad orcum , cui servie-
rant, misit. Laudabat se ipse
coram Patribus, tamquam rem
bellam egisset. *Hi* (dicebat)
vobis vitam eripere volebant:
sed Tienchu (ita Deum nomi-
nant , quod Cæli Dominum si-
gnificat) *me misit , ut pro vobis*
de his hostibus meritas reposce-
rem

rem pœnas. Sæpè etiam cum Patribus de Christiana Religione loquebatur, & tam appositè, ut Christianus videri potuerit. Laudabat ac extollebat Christianam doctrinam, de qua tum à Patribus ore tenus multa audierat, tum ex libris, Sinico idiomate à nostris impressis, legerat. Promittebat, ubi Imperium occupasset, extructurum se Deo templum, sua dignum munificentia; eratque in operibus externis verè splendidus ac magnificus: nihil enim nisi omnino egregium extruxit; sed omnia operariorum sanguine scedabat, quos ubi vel levissimum errorem commisisse deprehendebat, ipso in opere crudeliter necari jubebat.

Ad Boream Suchuen Provinciæ, ubi cum Xensi concurrat, jacet urbs fortissima Han-
chung, quæ ad Xensi pertinet: Hanahung urbem occupare sonat.
utrius-

utriusque Provinciæ clavis dicitur, ob loci præstantiam ac fortitudinem : hanc tyrannus occupare contendit, ut facilius ad reliquas penetraret. Ingentem ergo exercitum anno M. DC. XLV. præmisit ; in quo præter reliquos, milites erant ad centum & octoginta millia ex Suchuen oriundi. Cum diu urbem frustra obsidione cinxissent, obsessis fortiter ac strenuè resistantibus, quadraginta millia ex Suchuen ad urbis Præfectos defecerunt : ita tantus exercitus demum ad tyrannum re infecta redire coactus est. Sed tyrannus ira fremens, cæteros in fide perstantes ex Suchuen milites (centum erant & quadraginta millia) tamquam rebelles, horribili ferocitate à reliquo exercitu occidi iussit. Quatuor integros dies tenuit hæc carnificina : quamplurimis vivis adhuc spirantibus pellis de-

*Centum
quadragin-
ta milia
militum
crudelissi-
me necat.*

detracta, & relicto annexo capite stramine repleta, atque ita ad civitates vel urbes, ex quibus oriundi erant, transmissa, ut civibus terrorem incuteret: atque hinc in totam Provinciam, tamquam à se Rege alienam, illud odium concepit, quod vix eadem omnino deleta extinctum est. Plurimi quidem, ob inauditam ejus tyrannidem, contra ipsum arma capiebant; qui cum milites non essent, sed solum ex confusa populi turba collecti, sine peritis Ducibus, facile à latrone superabantur: plurimi, iique prudentiores, urbibus relictis, secretiora montium occupabant: hi ex tota fere Provincia soli crudeles tyranni manus evaserunt.

Post hæc omnes totius Provincie studiosos ad Litterarium examen vocat, Præfecturas doctoribus promittit. Has adco cæca ambitione prosequuntur

*Studiosos
omnes oc-
cidit.*

tur Sinæ, ut tyranni stratagema ac perfidiam ne intellexerint quidem. Adsunt ergo ad decem & octo plus minus millia; quos omnes (ut moris est) in Gymnasium urbis, tamquam ad examen introduxit; ubi captos, à militibus necari crudelissime jussit, asserens eos esse, qui suis sophismatis populum perturbarent, & ad rebellionem provocarent.

*Infantes
necat, ac
matronas
exponit.*

Horresco referens tot funera, & novis tamen obruor. Necdum enim recensui quot ubique passim infantes, pueros, puellas ac matronas, etiam prægnantes interemit. Quot præfectorum uxores, vivis adhuc maritis, sed morti destinatis, prius publico exposuerit ludibrio turpissimus æque ac crudelissimus tyrannus, quam morti victimas immolaret: unde quamplurimæ violentas sibi potius manus inferebant, quam
ut

ut paterentur honestatis suæ publicum hoc & infame detrimentum. Execranda quamplurima hujus generis exempla relinquo, ne castis oculis ac mentibus infanda & tacenda subjiciam.

Anno deinceps M. DC. XLVI. in Tartaros, quos Xensi Provinciam ingressos audierat, movere coactus est. Quare, ut securior procederet, reliquos omnes Suchuen Provinciæ incolas delere decrevit, iis exceptis, qui ad Barrapeliotæm vergunt, ne exercitibus alimenta deessent: nam per eas terras procedere debebat; ea de causa illorum mortem in aliud tempus distulit. Primum itaque omnes ^{Sexcenta} ^{civium} ^{millia} ^{(Singula} ^{urbis ma-} ^{erat.} omnis generis ac conditionis in Chingtu Metropolitana urbe cives, ab intromissa exercitus parte vinculis constringi voluit; (sexcenta hominum millia fuisse scribunt) mox ipse per

hosce vinctos obequitans transiit, quem lamentabili ejulatu & lacrymis, quibus vel lapidem movissent, Regem ac Dominum compellabant, flexis genibus rogantes, ut innocenti populo suo parceret. Stetit ipse tantillum, natura humana diris visceribus ac crudelitati vim aliquam inferente: mox tamen ad ingenium rediens, *Occidite*, inquit, *Occidite hos rebelles*. Quare omnes eodem die extra urbis moenia, spectante ac vidente sanguino lento latrone, trucidati sunt. Patres nostri per id tempus, ut famulis suis subvenirent, tyrannum cum evidenti suo adierunt periculo; à quo tamen, stupentibus omnibus, famulorum vitam obtinuerunt. Jam legati cum reliquis educebantur: unde divisi Patres, alter una, alius alia urbis porta egressus est, per quas miserabilis populus educebatur, veluti
ad

ad macellum; atque ita famulos liberarunt : ubi etiam Deo ac Religioni præclaram navarunt operam, infantes innumeros, militibus concedentibus, sacra Baptismatis aqua abluentes, qui ex carnificum manibus *Immaculatos baptizantur.* in Cælum evoluturi erant; atque ita immanis tyranni crudelitas parvulis illis profuit, ut Herodis Innocentibus: magnum plane Divinæ prædestinationis testimonium.

Scribunt, tantum sanguinis hic fufum, ut magni Kiang fluminis (quod urbem præterfluit) aquas auxerit: imo ipsa corpora in flumen projecta sunt; à quo abrepta, reliquis urbibus ac civitatibus, ne meliora à tyranno sperarent, nuntiabant. Nec diu dilata res est : nam tyrannus , eodem modo undique dimissis exercitibus , reliquarum urbium ac civitatum incolas , quoscunque asse-

qui potuit, occidit: ita totam penè populosissimam Suchuen Provinciam incredibili vastitate corruptit.

His peractis, milites omnes congregavit in campo, quem pro militaribus exercitiis quælibet urbs in Sinis habet (Kionchang vocant) ubi eos ita est allocutus: *Orbis Imperium, expulsi Tartaris, vestra virtute me consecuturum spero: sed expeditiones ac promptiores vos volo, quam modo suis. Ego ipse, ut vobis notum est, sexaginta naves argento plenissimas Kiang fluvio merse, quod ubi Imperium occupavero, facile extraham, ut vobis de me bene meritis distribuam: (verum dixit de merse argento; sed ut locus lateret, nautas omnes mactaverat:) majus restat itinervis nostri impedimentum; mulieres nimirum, quibus vestrum quilibet gravatur. Agite fortiter, Imperio occupato*
ex-

exquisitissime alie non deerunt. Exemplo praebo; quamvis, ut Imperator, legi communi minime obnoxius. His dictis, ex trecentis puellis (quas pulcherrimas ad voluptatem ac servitium sibi elegerat) solas viginti ad triumphum Reginarum obsequium servavit; reliquas omnes ibidem necari jubet. Sequatur deinceps milites crudelissimi Ducis Imperium ac exemplum, & innumeras innocentes mulieres, tanquam oves, & perinde ac si hostes essent, obruncant.

*Militum
mulieres
omnes ne-
cari jubet.*

Ubi vero homines ex Suchuen Provincia, quos mactaret, non habuit, iram ac odium in urbes ac domos evomuit. Palatium superbissimum, quod sibi extruxerat, incendit: quo incendio & pulcherrimam ac amplissimam Chingtu Metropolim etiam vastavit. Arbores omnes, ne cui prodesse, deiecit. Ita (ut dicebat) purgato

*Palatium
ac Chingtu
urbem com-
burit.*

exercitu tandem processit, & ubicumque transibat, relictos hæcenus mortales internecione delebat; omnes nimirum quos ad manus habere poterat. Neque his contentus, quamplurimos etiam ex militibus, quia præcedebant alios, vel tardius sequebantur, levissimas demum ob causas, trucidabat: ægrotos omnes ac debiles etiam ad orcum demittebat, ne (ut joco ludebat) in mala ac destructa regione miseri remanerent. Crudelissima alia tæceo, & ad catastrophem propero.

Vix Xensi Provinciam ingressus erat, quando Tartarorum Dux, Imperatoris patruus, cum quinque Tartarorum milibus adfuit, reliquis copiis subsequenter. More Tartarico quinque equites præcedebant: Tartari enim semper aliquos præmittunt; qui si bene excipiantur, pro signo submissionis ac pa-

pacis habent; si vis aliqua illis inferatur, futuræ pugnae signum inde accipiunt. Hos equites prodromos latronis exploratores viderant, & statim adesse denuntiant. Ridet ille exploratores, & num advolarint Tartari, interrogat. Tum temporis homines quamplurimos ante se ligatos habebat, ut occideret; inter quos & duo nostri Patres erant morti destinati, quia in Suchuen redeundi copiam petierant; hujus enim Provinciae ad Christum convertendae curam susceperant: sed inopinata mors latronis eos à praesenti periculo exemit: eodem enim tempore à Ducibus admonetur, Tartaros vere ac pro certo adesse. Quo audito, ipse confestim è tentorio erumpens, ut erat animosus, sine lorica & galea, arrepta lancea, paucis comitatus exit extra castra, ut Tartarorum exploraret

*Tyrannus
occiditur.*

adventum. Adsunt re ipsa quinque illi Tartari, ac tyrannum invadunt velocissime. Prima sagitta quam emiserunt, felicissima Tartaris & pluribus aliis fuit, quæ latronis dirum cor transfixit, ac illum extinxit, qui omnes necaturus videbatur, & ex vilissima latronis sorte Regis interim titulum violenter assumebat: ita crudelitatis monstrum corrui. Quo prostrato, reliqui simul adsunt Tartari, & facile totum ejus exercitum sine Duce fundunt. Milites quamplurimi ad Tartaros deficiunt, alii occiduntur, alii aufugiunt: & mox in Suchuen Provincia miseræ hominum reliquæ, tamquam servatores suos accipiunt Tartaros: atque ita hæc etiam Provincia Tartaris paruit, quæ in Occidente ultima Sinarum est, Tibetano Regno vicina.

*Suchi en
Provincia
Tartaris
subjicitur.*

Stabilitis exinde rebus, ac
reli-

relictis præfidiis in hac Provin-
cia, ad Peking Regiam redi-
tum parabat Tartarorum Dux;
quando Patres nostri, jam li-
beri, facultatem ab ipso petie-
runt remanendi in Suchuen.
Hanc vero concedere noluit;
sed tantos hospites Peking se-
cum ad Imperatorem transire
debere dixit; in qua urbe ego
ipse eos reliqui anno M.DC.L.

Ceterum ante commemo-
ratus Dux, post tantam victo-
riam, ab Amavango fratre ma-
le est exceptus; & ubi trium-
phum sperabat, mortem inve-
nit. Cum enim longissimo plu-
rium mensium itinere, labo-
rum assidua perpessione, ac
continuis molestiis, plures
quam pugnando Tartaros a-
misisset; de regiminis negli-
gentia accusatus, cum laudem
se meritum crederet, iram do-
mare non potuit; sed arreptum
Tartaricum pileolum in ter-
ram

*Patris
Imperatoris
non bene
exceptus.*

ram (quod summum est indignationis signum) projecit. Quare destinatus fuit carceri, in quem includi solebant ab Imperatoribus Sinicis quicumque ex Imperiali sanguine delictum aliquod commiserant: vocaturque hic carcer Caociang. Hoc vero probrum ne primus ex Tartaris pateretur, in proprio palatio laqueo prius vitam finivit; meliori dignus fortuna Princeps, quam generosus illius animus ac præclare gesta facinora merebantur. Non defuere qui hoc ex Amavangi æmulatione ortum assererent; sed credo Amavangum ad hæc adductum, quod rebus Tartaricis non parum timeret ab hoc fortissimo, sed præcipientis ingenii fratre.

*Scipsum
suspendit.*

Atque hic esto narrationis meæ finis, qua Bellum Tartaricum breviter descripsi, ad initium usque anni M. DC. LI. quo

quo tempore ex Sinarum Regno in Europam à Superioribus meis missus discelli. Ex hac porro, si nihil aliud, illud certe mirum & omni observatione dignum apparet, quemadmodum brevi septem annorum spatio Tartari plus terrarum occuparint, quam exercitus integer in longum & latum perambulare possit: duodecim nimirum Imperii Sinarum Provincias, & Coream, ac Leaotung ingentes terrarum tractus. Quid vero post hæc actum sit, cum in charam mihi Sinam rediero, Deo bene favente, vel cum à Sociis admonitus per litteras fuero, faciam quoque ut Europa hujus Belli finem non diu desideret.

APPENDIX.

Postquam typis vulgata prodit nostra de Tartarico bello Historia, cum Amstelodamo (ubi Atlantem Sinicum quanta potui celeritate ad editionem perdedi, Bruxelles reversus essem, ibi à Romanis nostris ad me transmissas postremas Sinenium litteras, quarum summo tenebar desiderio, accepi. Ex his aliqua in civitate Xanghai provincia Nanking XIV. Novembris anno M. D. C. L. I. a R. P. Francisco Brancato Siculo exarata erant. Quod autem existimem Eas, eis non ingratum me facturum, si privatum nuntium in publicum emitterem; narratiunculam, uti eam excerpfi è litteris, subtexo.

De quo
supra fol.
104.

*Amavan-
gus suspe-
ctus, post
mortem pu-
nitus.*

Vide su-
pra fol.
104.

AD saniozem jam statum Imperium Sinense perdu-
ctum est, postquam Amavan-
gus, adolescentuli Regis pa-
truus ac tutor, è vivis excessit;
cujus in occupando alieno Im-
perio velocitati, in retinendo
vigilantiæ fortunam tam feli-
cem Tartari debent. Extincti
tamen existimatio longe di-
versa ab auctoritate viventis
fuit. Cum enim regnandi po-
testas omnis ejus morte ad ne-
potem recidisset, is nomine
Xunchi ætate pæne puer, con-
filio

filio ac prudentia senex , magna omnium Ordinum approbatione imperare cœpit. Vix inauguratus erat, quando judicii sui maturitatem cum justitiæ severitate conjunxit : deprehensis enim , quæ adhuc latuerant , nefariis Patruï consiliis, occultorumque flagitiorum vestigiis , eorum gravitate sic commotus est, ut demortui Amavangi sepulchrum , superbissimo ornatum cultu , effodi jussit. Eo supplicii genere nulla apud Sinas capitalior est pœna ; ab infixa enim animis religione summam venerationem monumentis defunctorum adhibent. Extractum inde cadaver, primum fustibus, tum virgis everberatum , tandem præciso capite , extremis reorum probris objectum est. Ita splendor tumuli in pulverem abiit, & fortuna, quod vivo debuerat , mortuo solvit. In Præfectos

*Sinarum
religio erga
demortuos.*

fectos quoque Amavango amicos aut conscios suppliciiis actum est: pars interempti, pars dignitatibus exuti. Hos inter varia Colai Fung fortuna fuit, qui summus Tartarici Imperii Præfectus, licet Christianæ Religionis exors, Societatis tamen nostræ amicus ac fautor in paucis, mihi que præbe cognitus fuit: eum, innocentia comperita, pristino loco restituit.

*Tartarii
Imperatoris
nuptiæ,
& earum
ritus.*

Interim novus Imperator Xunchius, primo adolescentiæ flore pubescens, de fastigii tanti propagatione sollicitus, cogitatas jam nuptias absolvit, & filiam Occidentalis Tartariæ Imperatoris sibi connubio adjungit: in quo Europæorum more agunt Tartari, sponsa è summi generis virginibus ducta: at Sinarum Imperatores, posthabito natalium splendore, ex maximo formosarum numero eminentem forma conjugem

gem legunt, & ne plebeiam quidem respuunt. Postremo certe Sinarum Imperatori uxor fuit, cujus pater stramineis calceis consuendis quæstum fecit. Sic olim Assuerus ex captiva Reginam habuit: quem morem credibile est vel à Sinis ad Persas, vel ab ipsis Persis ad Sinas olim derivatum. Sed ut ad rem nostram redeam, Xunchii nuptiæ pompa tanto Imperio digna celebratæ sunt. Nec sponsæ adventanti fastus defuit Nationis ingenio congruens, immensæ militum copiæ, equorum greges, qui numerari vix poterant: opulentia siquidem Tartarica non tam luxui opportuna, quam bello. Neque supra fidem videtur innumerus equorum modus; equidem apud Sinas agens novi octoginta equorum millia ex Tartaria Occidentali uno comœatu ad Sinas dono deducta. Quæ Tartarorum

rorum potentia, ut nullis limitibus cohiberi se patitur, ita modo totam Quangtung Provinciam vi subegit: ex qua in Quangsi quoque fluminis more inundantes Tartari eam ditioni suæ adjunxêre. Igitur ex ea profugus cum Eunuchorum principe P'ang Achilleo Christiano Junglieus Sinarum rex, ad confinia Tungking substitit, totoque fere Regno exclusus dicitur. R. P. Simon de Cunha Lusitanus ex Fokien Provincia in suis scribit, Junglieum Regem, continenti omnino relicto, ne in Tartarorum manus incideret, mare per tivisse. De Patre nostro Andrea Xaverio Koffler, qui Regem Junglieum sequebatur, ejusq; filium, uxorem, matrem aliosque plurimos Baptismo sacro abluerat, nulla hætenus mentio; adeoque quid de eo actum sit, prorsus ignoratur.

Cete-

Ceterum dum Quangsi Provinciam C'ung Tartarorū Regulus domat, Colaſus, qui ſummam Præfecturam gerebat, & Chriſtianus erat, in poteſtate in hoſtium venit. Tartarus victor triduo ab omni in eum crudelitate abſtinuit, ratus egregii Philoſophi animum dignitatibus præmiisſque proſiſtis ad obſequium flecti poſſe. Verum ille fidem olim Regi ſuo datam vitæ præferens, capite plexus eſt. Venerationi tamē ac laudi virtus fuit; corpus ab hoſtibus magnifico tumulo illatum: tamenſi enim ad defectionem Sinas invitant Tartari, perſeverantes tamen in fide præconio ac benevolentia proſequuntur. Hæc ſane etiam ipſe viri præſtantis amicitia ac virtutibus debeo, quas & coram in eo veneratus ſum, & Sinenſis Eccleſia totos viginti annos cum admiratione ſuſpexit. Nomen ei Kiu Thomas,

*Egregia
Præfectiſi-
des in Re-
gem.*

Vide su-
pra fol.
197.

mas, memoria sempiterna dignissimum. Ex Nanking Provincia civitate Changcho oriundus fuit. Inter hæc ex Suchuen Provincia, quam scvitiæ ac plurimorum scelerum infamia notus latro Changbienchungus evastaverat, nuntiatur variis eam bellorum motibus concutis & quamvis perdomita videretur, novas tamen res turbasque moliri.

*Littera
Postrema.*

Jam & Fokien Provincia laborare cœpit. Ex ejus urbe Changcheu, jam obsessa xxx. Martii anno M. DC. LII. R. P. Petrus Canevari Genuensis scribit, Quelsingum relictis navibus exscensione in continentem facta, omnem late regionem invadere, villas ac civitates nonnullas occupasse, terrorem circumferre; Tartarorum Præfectos præsidiis & munitionibus se continere, certamen deterretare: brevi tamen ex Peking
regia

regia sede ingentes copias expectari, iisq; facile debellatum iri. Est autem Quesingus hic Provinciae Fokien infestus, na-
 tus patre Iquon, seu Chingchilungo, magnæ famæ pirata, quem insigni Tartarorum dolo captum fuisse supra narratum est. Ut vero pertexam ea quæ de homine illo audiui postrema nova, cum Europam petiturus apud Hollandos in Batavia nova (ad quam ab illorum epibatis ac militibus quibusdam tamquam captivus deductus fueram) aliquot mensibus versarer; & quæ ex quibusdam Sinis ad eandem Insulam navigio Sinico delatis anno M. DC. LIII. Januario mense percepi; nempe ad compescendû Quesingum exercitus Tartarorum numerosos advenisse. Horum Dux calliditate utendum ratus, exiguam suorum manum adversus Quesingum præmittit: mandata addit, ut pugnae se-

*Quesingus
pirata.
Vide supra fol.
132. &
135.*

se committant, ac simulata mox fuga ad tutiora festinent. Maxima interim Tartarorum equitum vis profundam vallem à tergo montis interjecti infidet. Tartari, qui pugnam inchoaverant, mox fugam arripiunt; quos dum progressi Sinæ sequuntur ac premunt, & paulatim ardore vincendi longius à littore Chang fluminis, ubi classis stabat, recedunt, repente Tartarorum equitatus cernitur; fit maxima cædes, reditu Sinis ad naves præcluso, ex quibus ad octoginta millia deleta affirmabant, Quesingo suorum interitum ex navi spectante; quem & dixisse ajunt, se adhuc semel fortunam contra Tartaros probaturum; quam si iterum novercam experiatur, tum demum se capillos Tartarorum more abscissurum.

*Quesingus
venitur.*

*Religio
Christiana.*

Denique ut ea quæ ad Religionem spectant, atque postremis è Sina litteris accepi, dum
in

in Belgio Bruxellæ adhuc agerem, mense Junio M. DC. LIV. quam paucissimis attingam; referebant illæ, Patres Societatis JESV. à Tartaris benigne ut antea, & melius quoque haberi; liberrimum toto Regno exercitium Christianæ Catholicæ Religionis ab iis permitti, & præter vetera templa, novis quoque condendis non tantum fieri potestatem, verum & rei non parum in eorum fabricam, quibusdam in locis, ab iis esse collatum. Adeo quæ aliis damno sunt, divina bonitas suis vertit in lucrum. Verum hæc & similia fusius enarranda, ampliori volumini reservantur, quod ea quæ ab anno M. DC. X. (quo suum *De Christiana Expeditione apud Sinas suscepta ab Societate JESV.* librum ~~concludit~~ R. P. Nicolaus Trigautius *Gesta* sunt usque ad hæc tempora, complectetur.

F I N I S.

FACULTAS

R. P.

PROVINCIALIS.

Ego infrascriptus Societatis Iesu per Flandro-
Belgicam Praepositus Provincialis, potesta-
te ad hoc mihi facta ab admodum Reverendo
P. N. Golumo Nickel, Societatis ejusdem
Praeposito Generali, do facultatem Balthasari
Moreto, Architypographo Regio, typis man-
dandi librum De Bello Tartarico, editum
à R. P. Martino Martino, Provinciae Si-
nensis Societatis nostrae ad Urbem missio
Procuratore. In quorum fidem has manus
meas signatas, & sigillo officii mei munitas, de-
do. Antverpia XIII. Februarii, M. DC. LIV.

Ioannes Baptista Engelgrave.

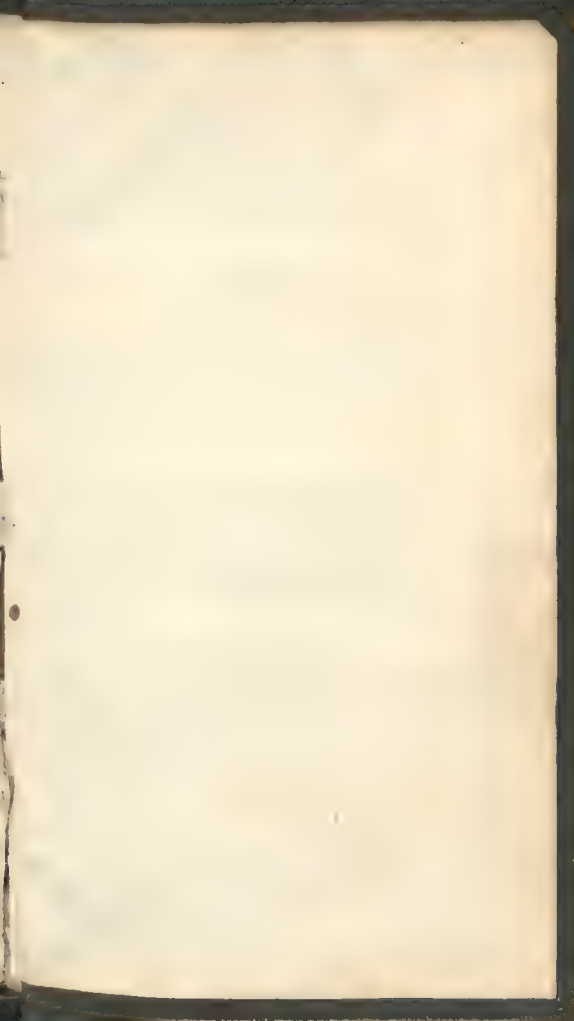
APPROBATIO CENSORIS.

HISTORIA haec De Bello Tartarico,
a R. P. Martino Martino Societatis Ie-
su, apte concinnata, & in nullo fidei
Catholicae aut bonis moribus dissona,
luce publica dignissima est. Actum v. i.
Martii, M. DC. L. V.

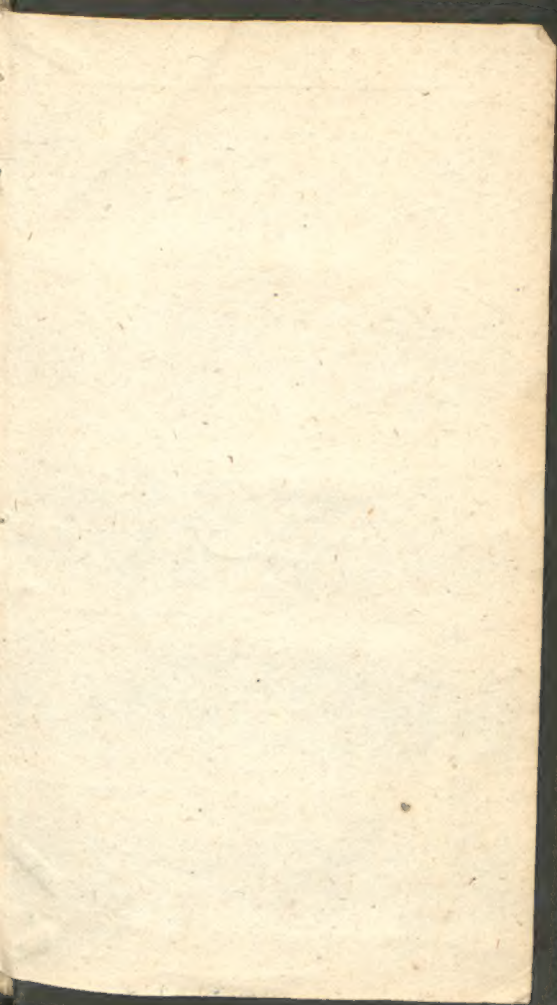
Guilielmus Boleguino S. T. L. C. G.
& Libr. Censor Ant-
verpia.

J. W.

7469

12, 513

